

Cetatea Cavalerilor

Fondator Col. r. Dr. Constantin MOSINCAT
 Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Cluj
 Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

VICTORIE ÎNSÂNGERATĂ. DECEMBRIE 1989 (2)

Ceașescu versus Gorbaciov & perestroika¹

Dr. Constantin CORNEANU

Într-o *Notă pregătitoare* înaintată lui Mihail S. Gorbaciov, în octombrie 1988, în perspectiva unei noi reuniuni a Biroului Politic al CC al PCUS, Gheorghii H. Șahnazarov scria: „Noi am descoperit slăbiciunile acestui model (socialist – n.n.) și am început să le schimbăm sistematic. De fapt acesta este scopul final al *perestroika* – să confere socialismului o nouă calitate. Un număr de țări ne urmează și au început, chiar înaintea noastră, procesul unor adânci reforme. Altele, RDG, România, Coreea de Nord nu admit această necesitate, mai ales din motive politice, pentru că *leadership-ul* lor nu dorește să schimbe nimic. În realitate toți au nevoie de schimbări, dar noi nu putem să le-o spunem în mod public pentru a nu fi criticați că încercăm să impunem prietenilor noștri *perestroika*. (...) Iar cei care se încapățânează să nu răspundă chemării timpului fac ca răul să se adâncească și să-și agraveze manifestările în viitor. (...) Noi trebuie să înțelegem clar că în viitor posibilitatea rezolvării situațiilor de criză prin mijloace militare trebuie exclusă cu desăvârșire”².

Nicolae Ceaușescu și România socialistă se dovedeau a fi piatra de încercare în procesul de reformare și restructurare a glaciului strategic al URSS, al reformării socialismului și al încercării de a da o nouă perspectivă unei ideologii ce se dovedea a fi eșuat³. În februarie 1989, Secția Relații Externe a CC al PCUS a înaintat conducerii URSS un *Memorandum* intitulat **Cu privire la strategia raporturilor URSS cu țările socialiste europene**. În acest document de politică externă, analiștii Kremlinului semnalau faptul că există un declin dramatic al pozițiilor partidelor comuniste care manifestă, în anumite cazuri, „o criză de încredere în ele însele”⁴ și, totodată, se observa faptul că trecerea la principiile egalității în drepturi și răspunderii reciproce, inaugurate după aprilie 1985 de către conducerea URSS, în relațiile dintre țările socialiste, „a schimbat imaginea despre conservatorismul sovietic”⁵. Conducerea de partid și de stat sovietică era informată despre faptul că „societatea (din țările socialiste – n.n.) respinge instituțiile politice și valorile ideologice existente”⁶ astfel încât „partidele de guvernământ nu mai pot conduce în stilul vechi”⁷ și, treptat, acestea „se vor trezi într-o stare dificilă permanentă”⁸. Analiștii sovietici relevau faptul că RDG și România reprezintă cazuri speciale deoarece la București „persistă atmosfera sufocantă a cultului personalității și guvernării autoritarea lui

¹ Extras spre lectură, din cartea dr. Constantin Corneanu - „Victoria însângerată, 1989”. Cap. I.

² Dumitru Preda, Mihai Retegan, 1989. **Principiul...**, p. 18.

³ „De la accederea sa la putere în martie 1985 și până la cea de-a 19-a conferință a partidului în iunie 1988, el a încercat (cu prea puțin succes) nu să distrugă, ci să adapteze structurile staliniste existente”, nota un analist al epocii cu referire la eforturile lui Mihail S. Gorbaciov de a reforma Uniunea Sovietică și al său Imperiu socialist (Apud Larry L. Watts, **Cei dintâi vor fi cei din urmă...**, p. 537).

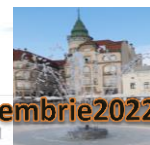
⁴ Dumitru Preda, Mihai Retegan, **op. cit.**, p. 19.

⁵ Vasile Buga, *Revoluția din decembrie 1989 din România în contextul relațiilor româno-sovietice*, în **Iluzii, teamă, trădare și terorism internațional=1940. Omagiu Profesorului Ioan Scurtu** (coordonatori: Gh. Buzatu, Marusia Cîrstea, Horia Dumitrescu, Cristina Păușan-Nuică), vol. II, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2010, p. 457.

⁶ **Ibidem.**

⁷ **Ibidem.**

⁸ **Ibidem.**

Ceașescu”⁹ care „caută să îndepărteze influența noastră (sovietică – n.n.)”¹⁰ și să apară ca un „luptător pentru puritatea socialimului”¹¹, lansându-se „în polemică indirectă cu noi (sovieticii – n.n.)”¹². Totodată, Kremlinul sesiza faptul că regimul autoritar de la București și exarcebarea cultului personalității în România socialistă ar putea genera „unele explozii sociale, însă este îndoielnic în prezent că acestea pot avea un impact mai larg”¹³. Mihail S. Gorbaciov era informat că lucrurile vor putea fi schimbate numai prin plecarea lui Nicolae Ceaușescu „care poate fi însoțită de fenomene foarte dureroase”¹⁴. Totodată, în aceeași lună februarie 1989, o echipă de cercetători de la *Institutul de Economie al Sistemului Mondial Socialist al Academiei de Științe a URSS* a înaintat un alt *Memorandum* intitulat **Analiza schimbărilor din Europa Răsăriteană și influența lor asupra URSS**.

Referindu-se la România socialistă, cercetătorii scriau: „**Scenariu favorabil.** *Au loc schimbări în conducerea politică a țării. Ca rezultat, N. Ceaușescu este înlocuit de politicieni rezonabili capabili să îndeplinească reformele radicale și ideile reînnoirii socialismului. În România există premise bune pentru folosirea relațiilor de piață, pentru restructurarea relativ dinamică și modernizarea economiei și o reală descătușare a inițiativei economice și creării unui macro-sistem economic competitiv. Scenariul pesimist. Prezenta conducere a țării rămâne pe loc și continuă politica. Dacă resursele care sunt eliberate pentru plățile datoriei externe sunt folosite pentru a reduce tensiunea socială, este posibil să se mențină pentru un timp stabilitatea politică generală, fără însă a rezolva problemele politice și, în plus, se încetinește progresul tehnico-științific. Dacă însă conducerea alege să ignore obiectivul îmbunătățirii nivelului de viață al populației și deturneză resursele obținute pentru realizarea unor noi proiecte ambițioase, nu se poate exclude o explozie socială. În acest moment în care procesele reînnoirii din celelalte țări socialiste nu au dovedit încă fezabilitatea politicii de reformă, atunci poate exista pericolul unei decisive întoarceri a țării, a cărei populație s-a eliberat de valorile socialiste și care tradițional a fost educată în spiritul destinului comun cu lumea latină, spre Vest (inclusiv ieșirea din OTV). Sprijinul material și financiar din Vest, cel mai probabil în condițiile unui schimb real, poate fi efectiv pentru o țară care posedă resurse economice și naturale îndestulătoare*”¹⁵. În concluzie se putea citi: „**Atât timp cât regimul nu și-a epuizat resursele și recent a acumulat experiență prin combaterea măsurilor represive și manevre sociale pentru menținerea stabilității, al doilea scenariu poate fi cel mai probabil. În favoarea lui vorbește și un nivel scăzut al conștiinței naționale și absența unei opoziții organizate în România. În același timp, o evidentă iraționalitate a conducerii produce o nemulțumire continuă nu numai la nivelurile de jos, dar și în clasa conducătoare. De aceea, posibilitatea unor schimbări «de la vârf» nu poate fi exclusă**”¹⁶.

Relațiile româno-sovietice erau la cea mai joasă cotă de avarie în clipa în care jurnalistul Nikolai Morozov a revenit la București, în toamna anului 1989, într-un context politic extrem de dificil, atât intern cât și extern, pentru regimul Ceaușescu. „**În paginile externe ale presei sovietice România a fost o adevărată «cenușăreasă».** Acest lucru a făcut mult sânge rău ziaristilor care scriau în mod frecvent despre această țară”¹⁷, mărturisește Nikolai Morozov în amintirile sale legate de Bucureștiul începutului de an 1989. În centrala Agenției TASS existau instrucțiuni pentru modul în care trebuia să se scrie despre România socialistă. „**A fost prevăzută și tematica acestor articole...prietenie, colaborare, solidaritate...Despre greutățile de tot felul, probleme, conflicte, nu aveam voie să pomenim. Redactorii treceau peste propriile lor gânduri și sentimente, publicând texte despre «mersul victorios al socialismului pe pământul românesc», tăind doar «înfrumusețările» care băteau la ochi**”¹⁸, mărturisea Nikolai Morozov. La Moscova, jurnalistul rus simțea că este greu și, totodată, neonorant să scrii despre România lui Ceaușescu al cărui popor, înfometat și înghețat, suferea „**sub un regim bizar de anacronic**”¹⁹.

Nikolai Morozov rememorează modul în care era percepută România socialistă la Moscova, în cercurile jurnalistice și diplomatice, în condițiile în care, spre exemplu, ziarul *Izvestia* a tipărit, în aprilie 1989, o revistă a presei românești pe care biroul TASS din București o realizase pentru un buletin de uz intern. „**Această**

⁹ **Ibidem.**

¹⁰ Dumitru Preda, Mihai Retegan, **op. cit.**, p. 19.

¹¹ **Ibidem.**

¹² Vasile Buga, **op. cit.**, p. 457.

¹³ **Ibidem.**

¹⁴ **Ibidem.**

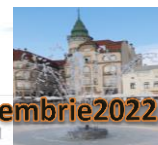
¹⁵ Dumitru Preda, Mihai Retegan, **op. cit.**, p. 20.

¹⁶ **Ibidem**, p. 20 – 21.

¹⁷ Nikolai Morozov, **Correspondentul Agenției TASS care a văzut totul**, Editura Fundației Culturale Române, București, 2002, p. 9.

¹⁸ **Ibidem**, p. 11.

¹⁹ **Ibidem.**

publicație - declară Nikolai Morozov - a atras atenția generală și a provocat un amuzament copios²⁰ în condițiile în care buletinul de știri era realizat în întregime din osanalele adresate lui Ceaușescu de către presa de la București. Nikolai Morozov a reușit să publice, totuși, în revista de politică externă *Eho planetei*, un articol în care critica, în mod voalat, programul de sistematizare a satelor din România. Articolul nu a rămas neobservat în România și a fost considerat ca fiind „o adevărată lovitură în Ceaușescu!”²¹. Mai publică în cadrul rubricii *Oameni* un text însoțit de două fotografii: „o reproducere după un tablou pompos și anost al pictorului Nițescu, în care secretarul general împreună cu soția erau reprezentați «veșnic tineri», iar alături o fotografie recentă și «adevărată» a lui Ceaușescu – un bătrân uscat cu o privire goală, așa cum arăta el în ultimul an al vieții”²².

Nikolai Morozov ne reamintește faptul că atmosfera în ambasada României de la Moscova era complet diferită de „climatul cordial” care domnea în ambasadele Poloniei și Ungariei. Totul sub influența transformărilor generate de *perestroika* și *glasnosti* pe care regimul de la București le respingea cu îndârjire. Fostul corespondent al Agenției TASS rememorează vizita pe care poetul Mircea Dinescu o va face la Moscova, în toamna lui 1987, la invitația Uniunii Scriitorilor din URSS. Cu acest prilej îi va lua un amplu interviu care va fi publicat în *Inostrannaia literatura*. În interviul intitulat „Zvonuri despre primăvară m-ai adus la Moscova”, Mircea Dinescu a criticat în mod deschis situația din România și a apreciat *perestroika* sovietică. Pe undele de la *Radio Libertatea* avea să-i parvină jurnalistului Nikolai Morozov, câteva luni mai târziu informația că Mircea Dinescu a fost concediat și a primit arest la domiciliu în urma interviului acordat ziarului francez *Libération*²³, ca o completare la cel dat la Moscova. „Primul meu gând a fost: «A început?!»”²⁴, mărturisea Nikolai Morozov. Încercarea de a oferi spre publicare mass-media sovietice textul declarațiilor de la Paris ale lui Mircea Dinescu s-a lovit de indiferența conducerii redacțiilor moscovite. Într-un asemenea context, Nikolai Morozov sosea la București în calitate de trimis al Agenției TASS pentru a urmări lucrările Congresului al XIV-lea al PCR în condițiile în care Ceaușescu pierduse „simțul realității, instinctul politic și elementarul bun-simț”²⁵.

Relațiile româno-sovietice extrem de „fierbinți”, în perioada de după aprilie 1964, aveau să se deterioreze și mai mult în perioada mandatului lui Mihail S. Gorbaciov²⁶. Cu ocazia întâlnirii cu liderii de partid și de stat din țările socialiste veniți să asiste la funeraliile lui Konstantin U. Cernenko, noul secretar general sovietic a ținut să precizeze că PCUS „se pronunță pentru relații bazate pe egalitatea în drepturi, respectarea suveranității și independenței naționale a fiecărei țări, colaborarea reciproc avantajoasă în toate sferile, răspunderea deplină a fiecărui partid față de situația din propria țară”²⁷. Mihail S. Gorbaciov va adnota în *Memoriile* sale: „În esență, declarația noastră la această întâlnire însemna o cotitură în direcția unor relații noi, renunțarea la așa numita «doctrină Brejnev», care nu a fost niciodată proclamată oficial, dar care practic definea abordarea de către URSS a țărilor socialiste”²⁸.

În mai 1986, Biroul Politic al CC al PCUS va primi spre lectură o notă intitulată *Cu privire la unele probleme ale colaborării cu țările socialiste* și în care Mihail S. Gorbaciov expunea principiile relațiilor cu țările socialiste prietene afișate în discursul din martie 1985. Reerindu-se la acest document, Valerii L. Musatov, fost adjunct al șefului Secției Relații Externe a CC al PCUS, remarca faptul că documentul releva efortul conducerii sovietice „de a înnoi relațiile, a le conferi noi impulsuri și a slăbi povara pe care o purta

²⁰ *Ibidem*, p. 15.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ „În primul rând, România a privit întotdeauna cu teamă spre Răsărit, sentiment explicabil istoric la un popor aflat la marginea unui imperiu. Stalinismul n-a fost importat din Honolulu ci din hambarele ideologiei de la Kremlin. Ani de zile ni s-a spus, mai pe șoptite, mai pe ocolite, că sistemul din România ar putea fi liberalizat, de nu ar exista «ursul din Răsărit». Populația a crezut. «Trupele sovietice fac manevre la granița României» - aceasta este fraza pe care ne-o repetau oficialitățile la ureche, ori de câte ori încercam să ne mișcăm puțin. Nu știi dacă Gorbaciov este sau nu considerat un bun conducător de către popoarele de dincolo de Prut, dar pentru milioane de oameni care au tăcut în umilință zeci de ani în Polonia, Ungaria, Bulgaria, Cehoslovacia, RD Germană și România, el este un vestitor de bine, un mesia al socialismului cu față umană”, declara poetul Mircea Dinescu (Apud Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, p. 202).

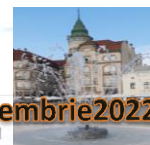
²⁴ Nikolai Morozov, *op. cit.*, p. 17.

²⁵ *Ibidem*, p. 19.

²⁶ La 4 iunie 1984, Nicolae Ceaușescu era decorat cu înaltul ordin „Revoluția din Octombrie” de către Konstantin U. Cernenko care îi declara că „oamenii sovietici dau o înaltă apreciere realizărilor prietenilor lor români și le doresc noi succese” (Apud Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat...*, vol. 4, partea a I-a, p. 71).

²⁷ Vasile Buga, *op. cit.*, p. 450.

²⁸ *Ibidem*.

pe umerii săi Uniunea Sovietică”²⁹. La inițiativa lui Mihail S. Gorbaciov, în noiembrie 1986, se va desfășura, la Moscova, întâlnirea de lucru a conducătorilor țărilor membre ale CAER³⁰ pentru dezbaterea problemelor colaborării reciproce. Secretarul general al PCUS a vorbit de trei ori³¹ în timpul acestei întâlniri, desfășurată cu ușile închise, insistând asupra faptului că în relațiile dintre PCUS și celelalte partide comuniste și muncitorești se aplică principiul autonomiei fiecărui partid³², dreptul acestuia de a soluționa problemele dezvoltării țării sale, precum și răspunderea pentru politica promovată în fața propriului popor, remarcând, totodată, faptul că „*țările socialiste stau în fața unei alternative de neevitat*”³³ astfel încât „*fie socialismul va înainta rapid și va ieși spre noile frontiere ale științei, tehnicii, economiei și va demonstra convingător atractivitatea modului nostru de viață și atunci se vor întări pozițiile lui în lume, se vor deschide noi perspective pentru procesul revoluționar mondial*”³⁴, fie se va împotmoli în greutăți și probleme³⁵. „**Ne pierdem dinamismul și atunci vor începe să ne preseze, vor încerca să ne împingă înapoi**”³⁶ cu toate consecințele ce vor decurge de aici pentru destinul socialismului și ale lumii”³⁷, va menționa Mihail S. Gorbaciov. Liderul sovietic le va comunica omologilor din țările membre CAER că *perestroika* din URSS „**trebuie privită nu numai ca o necesitate sovietică internă, ci și ca o contribuție la soluționarea problemelor socialismului mondial**”³⁸, ceea ce-l va aduce în conflict cu unii dintre liderii țărilor din Tratatul de la Varșovia (OTV)³⁹, implicit cu Nicolae Ceaușescu⁴⁰. Totodată, liderul PCUS i-a informat pe colegii săi est-europeni că „**trebuie să construim comerțul**”⁴¹ (dintre țările socialiste – n.n.) **pe o bază reciproc avantajoasă și în condițiile unei piețe adevărate**”⁴². URSS a informat statele membre ale OTV, cu ocazia acestei reuniuni, că „**nu va garanta sub nicio formă împrumuturile de la băncile occidentale pe care est-europenii le obținuseră în ultimii ani**”⁴³. Un oficial sovietic, prezent la discuții, va mărturisi: „**Era echivalentul economic al retragerii trupelor sovietice din Europa de Est**”⁴⁴. Referindu-se la reuniunea CAER din noiembrie 1986, politologul Valerii L. Musatov consemna: „**Fostul președinte al KGB, V. Kriucikov, a declarat, nu de puține ori, că lui Gorbaciov i se raportau toate informațiile despre situația în țările socialiste și despre planurile partenerilor occidentali. Conform mărturiei lui E. Șevardnadze, Gorbaciov a fost un economist prost, dar despre situația în economie și în**

²⁹ *Ibidem*, p. 451.

³⁰ **Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER)**, organizație internațională de colaborare economică între state socialiste, a fost creată în 1949 pe baza adeziunii statelor membre ale Tratatului de la Varșovia. Membri fondatori: Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, România, Ungaria și URSS. Ulterior, la CAER au aderat Albania (în 1949; din 1962 nu mai participă la activități), RDG (1951), Mongolia (1962), Cuba (1972) și Vietnam (1978). Iugoslavia a avut un statut de observator. Constituit după modelul și teoriile economice sovietice, CAER a avut drept scop satelizarea față de Moscova a țărilor membre, atât în plan economic cât și în cel politic. S-a desființat la 28 iunie 1991.

³¹ O dată pe problema generală, a doua oară în legătură cu politica externă a URSS și, la final, a ținut un discurs de încheiere.

³² „**Conducătorii cu experiență ai «partidelor frățești» au sesizat imediat această nuanță – ei răspund pentru deciziile lor în fața propriilor popoare și nu în fața Moscovei și a mișcării comuniste internaționale**”, consemna Valerii L. Musatov (Apud Vasile Buga, *op. cit.*, p. 451).

³³ Valerii Musatov, *op. cit.*, p. 37.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Creșterea medie a venitului național pe un an, în țările CAER, s-a redus de la 6,5%, în perioada 1971-1975, la 2% în 1981-1982.

³⁶ „**Apropierea țărilor socialiste și a Uniunii Sovietice în plan politic și economic, înnoirea «socialismului real», internaționalizarea acestui proces, despre care inițial a vorbit și Gorbaciov – nimic din toate acestea nu s-a produs. Nu s-a ajuns nici la «întâlnirea istorică» a Europei de Est înnoite, cu Europa de Vest înnoită, în spațiul european comun, cum se preconiza în schema lui M. Gorbaciov. Mai târziu, o asemenea întâlnire, mai precis înghițirea de către RFG, membră a NATO, a RDG, care fusese cel mai puternic aliat al Uniunii Sovietice în Europa și apoi includerea tuturor țărilor Europei de Est în NATO, s-a produs, însă după proiectul puterilor occidentale**”, consemna Valerii L. Musatov în *Metamorfoza atitudinii lui Mihail Gorbaciov...*, p. 41.

³⁷ *Ibidem*, p. 37.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Încercarea de a impune propria concepție de *perestroika* în țările membre ale OTV, indiferent de starea sau de gradul de disponibilitate al conducătorilor socialiști est-europeni, va fi motivul unor neînțelegeri acute între Mihail S. Gorbaciov și „**liderii țărilor Tratatului de la Varșovia, nemaivorbind de faptul că unii dintre aceștia nutreau o antipatie personală față de Gorbaciov**” (Apud Vasile Buga, *op. cit.*, p. 451).

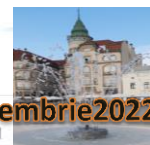
⁴⁰ Referindu-se la viitoarele neînțelegeri ale secretarului general sovietic cu liderii din țările membre ale OTV care erau *anti-perestroika* și dorința acestuia din urmă de a-i înlocui din funcție, în anii 1987 – 1988, politologul Valerii L. Musatov consemna: „**În aparatul CC aceasta era numită drept dorința de a aduce la putere «mici gorbaciovi». (...) Oficial pregătirea tuturor acestor schimbări a fost încredințată lui Medvedev (Vadim, membru al Biroului Politic, secretar al CC al PCUS – n.n.) și Kriucikov (Vladimir, președintele Comitetului Securității Statului/KGB – n.n.)**” (Apud *Ibidem*).

⁴¹ A se vedea pentru detalii: Valerii Musatov, *op. cit.*, p. 40 – 41.

⁴² Victor Sebestyen, *op. cit.*, p. 189.

⁴³ *Ibidem*, p. 189 – 190.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 190.

sfera colaborării era complet informat”⁴⁵. Principalii colaboratori ai lui Mihail S. Gorbaciov, respectiv Anatolii Cerniaev, G. H. Şahnazarov și Vadim Medvedev, relevă prin scrierile lor faptul că Mihail S. Gorbaciov „își calcula literalmente pe termen lung durata guvernării sale”⁴⁶ iar „țările socialiste fuseseră pentru el aproape o povară”⁴⁷ astfel încât dorea să nu se implice în problemele lor.

Referindu-se la președintele Nicolae Ceaușescu și relația sa cu Kremlinul, politologul Valerii L. Musatov consemna: „În ceea ce privește România, încercările de a-l opri pe Ceaușescu (schimbul de vizite, decorarea cu un înalt ordin, livrările de petrol, semnale de atenție ale academiei de Științe a URSS față de Elena Ceaușescu ș.a.) nu au adus rezultatele dorite. Ceaușescu rămânea un opozant înverșunat al perestroikăi, el critica concesiile făcute de Gorbaciov Vestului, în sfera securității și a dezarmării. La Moscova, îndeosebi, după vizita lui M. Gorbaciov la București, în 1987, se formase, evident, o părere clară despre politica lui N. Ceaușescu. Se cunoșteau și greutățile serioase prin care trecea România. Existau informații și despre atitudinile de opoziție în partid, în societate și în mod deosebit în armata română. Nu știu în ce cheie a vorbit opozantul român S. Brucan cu Gorbaciov despre viitorul României (Despre această întâlnire, la Moscova, la sfârșitul lui 1988, se vorbește în literatura de specialitate. Nu pot spune dacă această întâlnire a avut sau nu loc, sau s-a discutat prin intermediari). În orice caz, N. Ceaușescu, la întâlnirea la nivel înalt, din iulie 1989, de la București și la ultima întâlnire a liderilor Tratatului de la Varșovia la Moscova, la începutul lui decembrie 1989, propunea dezbaterea situației din lagărul socialist și elaborarea unor măsuri comune de ieșire din catastrofa ce se apropia. Iar Gorbaciov i-a spus că toate schimbările se vor face pe baze democratice, fără a fi afectată cauza socialismului. El aprecia că nu există motive de a ne teme de crahul socialismului”⁴⁸.

Relațiile româno-sovietice extrem de tensionate în anii '80⁴⁹ se vor menține în același registru chiar și după ce fostul președinte al KGB, Iurii V. Andropov, va deveni secretarul general al PCUS, în noiembrie 1982. La funeraliile lui Brejnev, noul secretar general sovietic l-a ignorat în mod ostentativ pe Nicolae Ceaușescu. „Andropov a lăsat să se înțeleagă limpede la înmormântarea lui Brejnev că, la fel ca Hrușciov și Brejnev înaintea lui (și aidoma lui Cernenko după el), considera că politica independentă dusă de România în Balcani era îndreptată în mod direct împotriva strategiei sovietice în regiune (așa cum și era de fapt). Astfel, l-a avertizat pe Ceaușescu să stea cuminte și să «se supună îndrumărilor sovietice» pe viitor”⁵⁰, consemna Larry L. Watts.

Comunitatea de informații a SUA avea să consemneze la jumătatea mandatului lui Iurii V. Andropov că acțiunile de până atunci ale noului lider de la Kremlin „sugerează hotărârea de a se impune cu mână forte în Europa de Est”⁵¹ astfel încât „sovieticii au insistat ca doctrina «centralismului democratic» (adică un control sovietic mai ferm) să fie aplicată în domeniul economic, au sporit presiunile asupra aliaților din cadrul Pactului pentru ca aceștia să contribuie mai mult la modernizarea forțelor militare și au criticat «devierile» ideologice în Europa Estică”⁵².

Proiectul de cooperare politică în Balcani al României socialiste, respectiv un Pact în Balcani care să contrabalanseze influența sovietică în regiune și la care încercase să cointereneze administrația președintelui Gerald Ford, era un motiv de discordie permanentă cu Uniunea Sovietică. „Ceaușescu a folosit discuția privind transformarea Balcanilor într-o zonă liberă de arme nucleare pentru a prezenta încă o dată vechea teză a românilor referitoare la dezvoltarea unei colaborări multivectoriale între statele balcanice. Și a propus cu insistență ca, la o eventuală întâlnire viitoare a șefilor de stat din Balcani, problema transformării regiunii balcanice într-o zonă liberă de arme nucleare să fie subordonată colaborării multilaterale în Balcani”⁵³, menționa Todor Jivkov într-un raport înaintat Biroului Politic al CC al PC Bulgar la 22 ianuarie 1982, după o întâlnire cu Nicolae Ceaușescu. Kremlinul era extrem de îngrijorat de aceste

⁴⁵ Valerii Musatov, *op. cit.*, p. 41.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 43.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 42 – 43.

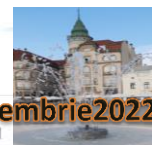
⁴⁹ Referindu-se la raporturile dintre liderii de partid și de stat sovietici și români, Larry L. Watts menționează faptul că Leonid I. Brejnev l-a umilit pe Nicolae Ceaușescu în mai multe rânduri, cu ocazia reuniunilor OTV, așezându-l ultimul între liderii statelor din OTV, chiar și după cei din Vietnam și Cuba (Apud Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 381).

⁵⁰ *Ibidem*, p. 382.

⁵¹ *Ibidem*, p. 384.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*, p. 389.

proiecte politice regionale ale lui Ceaușescu în Balcani, existând pericolul ca Occidentul să sprijine propunerile României și să contribuie, astfel, la un eșec al politicii sovietice în Balcani⁵⁴.

În anii '80, România socialistă a refuzat să participe la operațiunea RYAN inițiată de către KGB&GRU împotriva Occidentului și a NATO, a militat în Occident pentru împiedicarea altor amplasări de rachete tactice nucleare și cu rază medie de acțiune în Europa, a susținut dezarmarea⁵⁵ ca un pas necesar pentru desființarea NATO și a Pactului de la Varșovia, a împiedicat întărirea capacităților militare ale Forțelor Armate Unite (FAU)⁵⁶, a inițiat crearea unui „Grup de lucru pentru procesul de dezarmare în Europa” (decembrie 1984), a încercat să blocheze reînnoirea Tratatului de la Varșovia etc. făcând astfel ca relațiile româno-sovietice să atingă limita suportabilității⁵⁷. Tensiunea a atins un punct critic la 28 mai 1987, în timpul desfășurării la Berlin a Consfăturii Comitetului Politic Consultativ al Organizației Tratatului de la Varșovia. Cu această ocazie, Nicolae Ceaușescu s-a opus, pentru început, adoptării la nivelul statelor membre ale Tratatului de la Varșovia a „principiului suficienței” propus de către mareșalul Viktor G. Kulikov, de reducere concomitentă a forțelor armate ale celor două blocuri militare existente în Europa „până la un nivel suficient, rațional”⁵⁸. Totuși, Nicolae Ceaușescu va semna, alături de ceilalți lideri ai Tratatului de la Varșovia (OTV), documentul intitulat *Cu privire la doctrina militară a statelor membre ale Tratatului de la Varșovia*⁵⁹. „Analizând faptele, se poate constata faptul că Nicolae Ceaușescu a dat numeroase declarații în legătură cu adoptarea acelei direcții strategice de acțiune politico-militară, însă nu a reușit niciodată să o impună în cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia. Paradoxal, în momentul în care mareșalul Viktor G. Kulikov a propus la Berlin principiul suficienței forțelor militare, venind practic în sprijinul celor afirmate de nenumărate ori de liderul român, tocmai Nicolae Ceaușescu s-a revoltat și a criticat concepția de bază a noii doctrine a alianței”⁶⁰, consemnează istoricul Petre Opreș.

⁵⁴ A se vedea pentru detalii: **Ibidem**, p. 386 – 392.

⁵⁵ A se vedea: Petre Opreș, *Problema dezarmării, în viziunea lui Nicolae Ceaușescu*, în **Jurnalul Național**, 29 mai 2009, <http://jurnalul.ro/scinteia/special/problema-dezarmarii-in-viziunea-lui-nicolae-ceausescu-509318.html> (accesat pe 03.09.2013, ora 12.15).

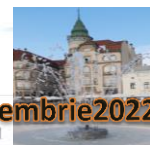
⁵⁶ Istoricul Petre Opreș consemnează: „La reuniunea de la Moscova a Consiliului Politic Consultativ al Organizației Tratatului de la Varșovia (22-23 noiembrie 1978), Nicolae Ceaușescu (...) a criticat dur propunerile liderilor militari sovietici de modernizare a arsenalului armatei române și s-a declarat împotriva escaladării cursei înarmărilor între Est și Vest. În discursul său, Nicolae Ceaușescu a spus următoarele: «Este imposibil de a accepta propunerile sovietice cu privire la înarmările pentru cincinalul următor (1981-1985 - n.n.). Sigur, fiecare guvern și partid sunt libere să hotărască așa cum vor dori. Noi trebuie să vă spunem însă că nu putem să suportăm și nu ne vom angaja pe această cale, pentru că ar însemna să punem în pericol nu numai realizarea planului de dezvoltare, dar să aducem grave prejudicii întregii situații economice a țării și, ca atare, și consolidării statelor socialiste ale Pactului de la Varșovia, a capacității de luptă»” (Apud **Ibidem**). La 14 noiembrie 1986, cu ocazia unei întâlniri pe care a avut-o cu membrii Consiliului Militar al Forțelor Armate Unite ale statelor membre ale Tratatului de la Varșovia, Nicolae Ceaușescu declara: „Aproape 50% din efectivele armatei române lucrează la realizarea unor obiective economice. Considerăm că prin aceasta își menține chiar mai bine nivelul pregătirii de luptă și politice, spiritul de muncă, participând efectiv la înfăptuirea programelor de dezvoltare a țării” (Apud **Ibidem**). A se vedea pentru detalii despre relațiile României cu URSS în cadrul Tratatului de la Varșovia: general-colonel (r) dr. Constantin Olteanu, colonel (r) dr. Alesandru Dușu, general-maior (r) Constantin Antip, **România și Tratatul de la Varșovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie**, Editura Pro Historia, București, 2005, 334 p.

⁵⁷ Pentru detalii despre neînțelegerile româno-sovietice pe probleme militare și de securitate, a se vedea: Larry L. Watts, **op. cit.**, p. 412 – 664.

⁵⁸ Petre Opreș, *Problema...*, <http://jurnalul.ro/scinteia/special/problema-dezarmarii-in-viziunea-lui-nicolae-ceausescu-509318.html> (accesat la 03.09.2013, ora 13.25). Nicolae Ceaușescu va declara: „Iată de ce pentru noi nu este acceptabilă ideea acestui principiu al stabilirii «suficienței». Ce se poate înțelege prin «suficiență»? Cine trebuie să stabilească și ce reprezintă această «suficiență»? Noi nu suntem în nici un fel de acord să dăm mână liberă nimănui, și cu atât mai mult militarilor să stabilească ei cât trebuie să reprezinte efectivele, armamentele și cheltuielile militare. Acestea sunt probleme ale popoarelor, ale statelor, ale partidelor, iar problema nivelului armamentelor trebuie să o stabilească partidele, statele. În același timp, este necesar să se afirme cu toată claritatea necesitatea concentrării tuturor forțelor în vederea dezvoltării economico-sociale, ca o parte esențială a întăririi capacității de apărare a statelor noastre” (Apud **Ibidem**).

⁵⁹ „Prin impunerea principiului «suficienței forțelor», sovieticii au încercat, pe de-o parte, să reducă substanțial fondurile destinate inițial programelor de dezvoltare a armelor convenționale și nucleare. Pe de altă parte, aceștia au alocat fondurile rezultate din stoparea temporară a cursei înarmărilor pentru continuarea procesului de restructurare a economiei sovietice. Promovarea acestor idei în celelalte state membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia a fost realizată cu acordul lui Mihail Gorbaciov, care a acceptat, de asemenea, în anul 1988 reducerea efectivelor armatei sovietice cu 500.000 de militari în anii 1989-1990, retragerea completă a șase divizii sovietice de tancuri din Ungaria, Cehoslovacia și RDG (circa 10.000 de tancuri și 8.500 de piese de artilerie și sisteme de lansare a proiectilelor împotriva forțelor terestre). Totodată, au fost desființate marile unități retrase din statele respective în URSS, iar în cursul anilor 1989-1990, forțele aeriene sovietice din partea europeană a țării și din statele comuniste unde existau baze aeriene sovietice au renunțat la 800 de avioane de luptă, în mare parte uzate moral și fizic”, adnotează istoricul Petre Opreș (Apud **Ibidem**).

⁶⁰ **Ibidem**.

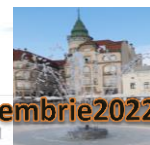
Referindu-se la relațiile politico-militare dintre România socialistă și statele membre ale Tratatului de la Varșovia⁶¹, generalul Anatoli I. Gribkov, fost șef al Statului-Major al Forțelor Armate Unite în perioada 1976-1989⁶², relevă în volumul său de memorii (*Soarta Tratatului de la Varșovia. Amintiri, documente, fapte*) apărut în 1998, un moment extrem de delicat în care s-a discutat soarta unui document secret, propus de Comandamentul Forțelor Armate Unite, la 18 martie 1980, respectiv: „*Cu privire la Forțele Armate Unite ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia și despre organele de conducere ale acestora în timp de război*”. Referindu-se la acel moment delicat, generalul Anatoli I. Gribkov menționează: „**Atunci mi s-a părut că, dacă s-ar fi acceptat propunerea lui Ceaușescu de a se lua o pauză și s-ar fi arătat încă o dată, convingător, necesitatea adoptării documentului în forma în care a fost prezentat, Ceaușescu ar fi semnat hotărârea, amendând în acest caz unele puncte. Însă Brejnev și Husák, președinții consfătuirii, nu au ținut seama de părerea partenerului (român - n.n.) și au insistat pentru punctul lor de vedere**”⁶³. Înverșunarea liderilor de la Kremlin și ai celorlalți aliați din Tratatul de la Varșovia era extrem de mare pentru a mai lăsa loc la rațiune în acele momente.

În ceea ce privește *perestroika* și *glasnosti*, generalul Anatoli I. Gribkov își amintește de faptul că Nicolae Ceaușescu l-a primit într-o audiență, în 1988, la București, în care i-a expus opiniile sale referitoare la cele ce se petreceau la Moscova: „**Ca întotdeauna la întâlnirile cu conducătorii de stat ai țărilor Tratatului de la Varșovia, eu, împreună cu (mareșalul - n.n.) V. G. Kulikov, informam cum stau lucrurile în cadrul Forțelor Armate Unite, despre evenimentele din lume, despre ceea ce se întâmplă în URSS. Nicolae Ceaușescu, în prezența ministrului său al Apărării, generalul V. Milea, a ascultat informarea noastră**

⁶¹ A se vedea: Alexandru Oșca, Vasile Popa, *În culisele preliminarilor Tratatului de la Varșovia*, în **Dosarele Istoriei**, Anul V, nr. 8 (60), 2001, p. 3-8; Liviu Țăranu, *Relații româno-sovietice în cadrul Tratatului de la Varșovia (1955-1960)*, în **Ibidem**, p. 8-11; viceamiral (r) Ștefan Dinu, *Relațiile militare ale României postbelice. Câteva considerații*, în **Ibidem**, p. 12-16; Constantin Olteanu, *Singură împotriva tuturor: România și documentele de bază ale alianței militare comuniste*, în **Ibidem**, p. 16-26; Mircea C. Dumitru, *Aspecte ale relațiilor dintre conducerea armatei române și structurile militare ale Tratatului de la Varșovia*, în **Ibidem**, p. 27-30; Ion Șuța, *Cooperarea Comandamentului Militar român cu partenerii de alianță*, în **Ibidem**, p. 31-37; Florian Truță, *La Statul Major al Forțelor Armate Unite ale Tratatului de la Varșovia*, în **Ibidem**, p. 37-40; Ion Gheorghe, *Februarie 1966: Punctul de vedere al românilor provoacă iritarea Moscovei*, în **Ibidem**, p. 41-44; Adrian Pop, *România în „bătălia statutelor”*, în **Ibidem**, p. 45-47; Paul Niculescu-Mizil, *Politica militară, parte componentă fundamentală a liniei naționale*, în **Ibidem**, p. 52-62; Constantin Olteanu, *Așa cum a fost, în decembrie 1981, la Moscova. Furtună în Tratatul de la Varșovia*, în **Dosarele Istoriei**, Anul VI, nr. 2 (54), 2001, p. 12-22; Ion Șuța, *Acțiuni distincte ale militarilor români în cadrul Tratatului de la Varșovia*, în **Ibidem**, p. 23-27; viceamiral (r) Ștefan Dinu, *Refuzul derapajului de la misiunile sacre*, în **Ibidem**, p. 28 – 30; A. I. Gribkov, „Solidaritatea” tulbură apele reuniunii de la Moscova, în **Ibidem**, p. 31-34; Petre Opriș, *România și preliminarile Tratatului de la Varșovia*, în **Dosarele Istoriei**, Anul X, nr. 6 (106), 2005, p. 15-25; Alesandru D. Dușu, *Primii 15 ani: România și Tratatul de la Varșovia*, în **Ibidem**, p. 26-30; Eugen Denize, *Tratatul de la Varșovia și propaganda românească*, în **Ibidem**, p. 30-33; Adrian Stoica, „O forță a păcii cum nu a existat în istorie” – presa din RPR și înființarea Tratatului de la Varșovia, în **Ibidem**, p. 33-36;

⁶² În ianuarie 1989, mareșalul Viktor G. Kulikov, comandant-șef al Forțelor Armate Unite, a primit acordul liderilor tuturor statelor membre ale OTV pentru înlocuirea generalului de armată Anatoli I. Gribkov din funcția de șef al Statului Major al Forțelor Armate Unite, cu generalul-colonel Vladimir Nicolaevici Lobov, în vârstă de 54 de ani, absolvent al Academiei „Frunze” și al Academiei Marelui Stat-Major al Forțelor Armate ale URSS.

⁶³ Petre Opriș, *Dezvăluirile unui general sovietic despre politica militară românească din anii '80*, în **Jurnalul Național**, 29 august 2009, <http://jurnalul.ro/scinteia/special/dezvaluirile-unui-general-sovietic-despre-politica-militara-romaneasca-din-anii-80-519237.html> (accesat pe 04.09.2013, ora 13.45). „Gustav Husák, șeful delegației cehoslovace, prezida ședința în care s-a trecut la examinarea acestei chestiuni (referitoare la modul în care urmau să fie conduse Forțele Armate Unite în timp de război - n.n.). Nicolae Ceaușescu a prezentat observațiile sale la punctul aflat în dezbatere, dar nici un șef de delegație nu a încercat să ia cuvântul și să demonstreze inconsistența observațiilor sale. Prin unele replici (ceilalți șefi ai delegațiilor - n.n.) au dat de înțeles că hotărârea respectivă trebuie semnată, iar cine nu o semnează poate să nu o îndeplinească. Nicolae Ceaușescu a propus să se ia o pauză pentru a continua apoi examinarea (propunerii sale - n.n.), dar vocea lui n-a fost auzită și, la insistențele lui L. I. Brejnev, (ceilalți șefi ai delegațiilor - n.n.) au decis ca hotărârea să fie semnată. Prea multă «egalitate» și «democrație» în chestiuni esențiale, care, în timp de război, puteau să facă diferența între succes și eșec. Am luat proiectul de hotărâre și am început să trec pe la șefii de delegații, în ordine alfabetică, pentru a semna. Când m-am apropiat de Nicolae Ceaușescu, el mi-a dat de înțeles printr-un gest că nu va semna. Apoi, am prezentat proiectul spre semnare lui L. I. Brejnev. În timp ce semna hotărârea, m-a întrebat: Ce, Ceaușescu n-a semnat? N-a semnat, Leonid Ilici Brejnev a mormăit ceva, exprimându-și nemulțumirea, și a semnat. De această dată, partea română a obiectat, spunând că nu este de acord ca, în timpul operațiunilor militare, comandantul-șef al Forțelor Armate Unite să dea ordine direct unităților și marilor unități ale armatei române aflate pe teatrul de operații. După părerea lui Nicolae Ceaușescu, aceste ordine pot fi date numai de el, în calitate de comandant suprem (al Armatei Române - n.n.). Cu alte cuvinte, forțele armate din compunerea Forțelor Armate Unite trebuie să execute ordinele comandamentului național. Fiindcă a venit vorba despre acest lucru, în prima hotărâre a Comitetului Politic Consultativ din mai 1955 chiar așa a fost formulat acest lucru, cum a insistat delegația română la consfătuirea Comitetului Politic Consultativ din 1980”, consemnează generalul Anatoli I. Gribkov (Apud **Ibidem**). A se vedea și: Petre Opriș, *Nicolae Ceaușescu și iluzia sa politică: desființarea concomitentă a NATO și a Tratatului de la Varșovia*, în **Arhivele Totalitarismului**, Anul XVII, nr. 3 – 4 (64 – 65)/2009, p. 138 – 150; *Idem*, **România în Organizația Tratatului de la Varșovia (1955 – 1991)**, Editura Militară, București, 2008, 456 p.

fără să manifeste un interes deosebit. Atunci când a venit însă vorba despre starea de lucruri din Uniunea Sovietică, el a zâmbit malițios și a început să expună gândurile sale. «Sunt bine informat - a spus Ceaușescu - despre evenimentele din țara dumneavoastră, urmăresc cu atenție așa-numita «perestroika». Mijloacele dumneavoastră de informare în masă acționează nefast asupra societății, își împroașcă cu noroi țara, armata și propriul popor. Asta e democrație? Eroicul dumneavoastră popor a reținut cea mai mare victorie asupra fascismului. Întreaga omenire progresistă s-a înclinat cu respect în fața lui, iar dușmanii se temeau de puterea Uniunii Sovietice. Pe parcursul a patru ani de război, Armata Roșie, grație colhozurilor și sovhozurilor, n-a flămânzit prea tare. Până la război, țara dumneavoastră făcea comerț cu grâu. Acum cumpărați cerealele din străinătate plătind cu aur. Se distruge industria și agricultura. În acest an, România a obținut însă, de la gospodăriile colective, câte o tonă de cereale pe cap de locuitor. Este un indicator foarte bun». Cu aceasta, el a terminat de comentat informarea noastră, a spus numai că «este treaba dumneavoastră internă». Cuvântul «perestroika» suna în glasul lui cu o formidabilă ironie. În încheierea convorbirii, Ceaușescu a spus că România va colabora cu toate țările lumii, dar sistemul militar al Tratatului de la Varșovia trebuie reorganizat serios. El a vorbit de ne-numărate ori despre necesitatea rotației pentru funcția comandantului-șef al Forțelor Armate Unite și chiar desființarea acestei funcții. Despre Statul Major nu a vorbit. Probabil că aprecierile sale erau prezentate nu doar pentru ca noi să reflectăm, ci și pentru a ajunge la cunoștința conducerii sovietice. La această întâlnire, el arăta palid. În cursul întrevederii, el corecta, ca întotdeauna, pe interpretul său atunci când acesta traducea în limba rusă propozițiile sale. V. Milea, ministru al Apărării, devenit ulterior victima sa, stătea și, cum se spune, îl sorbea din ochi pe șeful său și n-a scos nici un cuvânt⁶⁴.

În cursul unei ședințe a Biroului Politic al CC al PCUS, din noiembrie 1986, Mihail S. Gorbaciov, prezentând concluziile întâlnirii de la Moscova a liderilor țărilor socialiste, sublinia faptul că Nicolae Ceaușescu era „mai rău decât înainte”⁶⁵, că făcea demagogie și că în România socialistă era „dictatura lui Ceaușescu”⁶⁶, el fiind pentru socialismul „de moștenire”⁶⁷, pentru „socialismul dinastic”⁶⁸. Totodată, diplomații Ungariei aflați la post în București remarcă faptul că există schimbări majore în comportamentul extern și intern al României socialiste, în contextul noilor realități din relațiile Est-Vest. „Începând cu a doua parte a anilor '80, diplomații unguri din România considerau că politica externă a României începe să manifeste semnele lipsei spiritului de compromis, că s-a diminuat interesul țărilor capitaliste față de România și că numărul întâlnirilor de rang înalt a scăzut față de anii precedenți. Totuși, în forurile internaționale, diplomația română este foarte activă. Se constată o oarecare apropiere de URSS. În 1986, consulul maghiar de la București, Pál Szűcs, menționa că, după părerea lui, diplomația română devine tot mai izolată, și, în condițiile existente, este incapabilă de reînnoire. Pentru acest fapt ar fi nevoie de schimbarea lui Ceaușescu. Relațiile externe ale României (chiar și cu URSS sau China) în cel mai bun caz, stagnează”⁶⁹, opinează istoricul Csaba Zoltán Novák. În 1988, diplomații unguri vor remarca faptul că România lui Ceaușescu nu acceptă nicio reformă a sistemului, nu colaborează cu țările socialiste unde se desfășoară reforme și „se pare că trebuie să conviețuim încă mult timp cu aceste fenomene caracteristice conducerii politice a PCR”⁷⁰.

Un exemplu al intransigenței activului de partid și de stat românesc față de perestroika și glasnosti⁷¹, ca urmare a dispozițiilor conducerii superioare de partid, ne este oferit de raportul fostului prim-secretar al

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Ioan Chiper, *PCUS și evoluția regimului de la București în anii '80 ai secolului trecut*, în **1989-an decisiv în istoria Europei**, IRRD/coordonator: dr. Alexandru Oșca, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2008, p. 59.

⁶⁶ Ibidem.

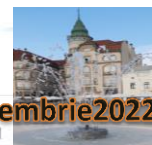
⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Csaba Zoltán Novák, *Criza regimului comunist din România văzută de diplomația de la Budapesta*, în **Accentuarea crizei de regim în țările socialiste...**, p. 99.

⁷⁰ Ibidem, p. 101.

⁷¹ „M-am întâlnit și cu doi dintre liderii noi de partid – Razumovski, tânăr secretar organizatoric, și Medvedev, secretarul cu propagandă, fostul meu omolog de la Academie (Ștefan Gheorghiu – n.n.). Ocupau posturile cele mai importante în partid, foarte atașați de Gorbaciov, perestroichiști notorii. Au vorbit cu multă siguranță despre noul program de guvernare în politica internă, în economie, în politica externă. Au fost însă destul de prudenți în privința schimbărilor de ordin ideologic. N-am putut întrezări nicio intenție de modificare majoră în doctrină, în tezele esențiale ale comunismului. Patronul lor istoric intangibil continua să fie Lenin. Din discuțiile cu ei, din contactul cu instituțiile ideologice, mi-am dat seama că nu se avea în vedere o înlocuire radicală a scolasticii ideologice. Nimeni nu știa ce să pună în locul dogmei vechi, nici măcar nu păreau preocupați să o conteste în esența ei. Manualele rămăneau neschimbate, lecțiile le țineau aceiași oameni, în propagandă funcționau aceleași scheme. Numai un zvon persistent, aproape asurzitor, de schimbare. Ca o nouă lozincă. Am găsit aici și demagogie și neputință. Chiar cei luați total de valul novator, nu aveau nicio platformă ideologică nouă. În schimb, pe dedesubt, în societatea sovietică se petreceau fenomene demne de tot interesul”, mărturisea fostul rector al Academiei pentru învățământ social-politic și perfecționarea cadrelor de conducere „Ștefan

Comitetului Județean Alba al PCR, Ion Savu⁷², care după o călătorie la Moscova, în perioada 13 – 20 iulie 1988, împreună cu un colectiv de activiști ai PCR care urmau a face un schimb de experiență pe probleme de selecționare, pregătire și promovare a cadrelor, avea să scrie: „(...) **La toate nivelele unde am purtat discuții, s-a afirmat că partidul este preocupat pentru democratizarea muncii de partid, economice și sociale în sensul ca poporul să participe la dezbateră și adoptarea hotărârilor care se vor lua. (...) Se așteaptă ca în curând să se facă o restructurare a aparatului de partid în sensul reducerii lui substanțiale. Menționăm că această problemă a creat o nesiguranță în rândul activului de partid, mulți dintre ei spunând deschis că nu știu unde vor lucra în viitor. (...) Păreră delegației noastre este că se manifestă neclaritate în rândul activiștilor pe probleme de selecționare, pregătire și promovare a cadrelor. (...) De altfel, trebuie arătat că, în general, în problemele de aplicare a reorganizării sunt multe confuzii, fiecare explică cum a înțeles el, fără a exista un punct de vedere comun (...) Menționăm că, peste tot, în încheierea discuțiilor, cu permisiunea celor prezenți, am explicat cum este organizată activitatea de cadre la noi, bazele democratice ale acestei activități, sistemul de control și conducere a politicii de cadre, compoziția muncitorească a organelor și aparatului de partid, sistemul de pregătire și perfecționare a cadrelor din toate sectoarele de activitate, disciplina, ordinea, exigența, competența care sunt cerute de conducerea PCR ca o condiție hotărâtoare pentru îndeplinirea programelor din industrie, agricultură, construcții, din toate sectoarele vieții sociale și politice**”⁷³.

Într-o analiză din 8 februarie 1983, Anneli Ute Gabanyi, analist pe probleme românești la Radio Europa Liberă (REL), consemna, cu referire la disputa ideologică româno-sovietică, următoarele: „**În ultimul an (1982 – n.n.), atât în cuvântările importante ale liderului PCR Nicolae Ceaușescu, cât și în presă, au existat semne că PCR este angajat într-o dezbateră ideologică cu URSS. În presa românească au apărut tot mai multe articole de la avansarea lui Iurii Andropov în funcția de secretar general al PC din URSS. Punctele principale ale PCR în lupta împotriva «dogmatismului» și a rămășițelor «stalinismului» sunt: o respingere a socialismului «real» sau sovietic în favoarea «socialismului românesc», bazat pe caracteristici și cerințe specific naționale; înlocuirea sintagmei «dictatura proletariatului» cu aceea de «stat al democrației muncitorești»; dreptul fiecărei țări socialiste de a-și întemeia politica externă pe interese naționale și de clasă, abordare bazată pe o nouă definiție a națiunii; apelul la un nou tip de internaționalism, diferit de cel «socialist» sau «proletar»; opoziția față de integrarea supranațională în cadrul CAER și insistența pe anumite inițiative nonconformiste în domeniul dezarmării. Prins între Est și Vest, între propria populație nemulțumită și partenerii din blocul comunist, Ceaușescu pare să meargă pe o sârmă întinsă între două clădiri în flăcări**”⁷⁴.

Eugen Florescu, adjunctul șefului Departamentului de Propagandă al CC al PCR, va critica într-un eseu apărut în cotidianul *România Liberă*, din 18 și 25 aprilie 1983, „*presiunea de integrare economică, aplicată de «puteri» (o aluzie evidentă la Uniunea Sovietică) cu scopul de a îngredi suveranitatea statelor mai mici*”⁷⁵.

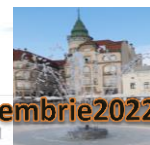
Gheorghiu” a PCR, Dumitru Popescu, zis și „Dumnezeu”, după o călătorie în Uniunea Sovietică în perioada *perestroikăi* și a *glasnosti*-ului (Apud Dumitru Popescu, **Un fost lider comunist se destăinuie. „Am fost cioplitor și cioplitor de himere**”, Editura Expres, București, 1994, p. 364).

⁷² Fostul prim-secretar al Comitetului Județean Alba al PCR și președinte al Comitetului Executiv al Consiliului Popular al județului Alba (octombrie 1984-22 decembrie 1989), s-a născut la 27 decembrie 1926 în localitatea Urziceni, județul Ialomița. După absolvirea Școlii de Partid din Breaza (iunie – septembrie 1949) și a Școlii de Partid de un an a Comitetului Orașenesc de Partid București (1952 – 1953), Savu Ion a îndeplinit numeroase funcții pe linie de partid și de stat: instructor al Sectorului de Verificare a Cadrelor (septembrie 1949-1952); șef Secretariat tehnic, instructor la Secția Propagandă și Agitație, adjunct al șefului Secției, șef Sector agitație la Comitetul Orașenesc de Partid București (1953-iunie 1955); instructor la Secția Cadre a CC al PMR (iunie-decembrie 1955); secretar al Comitetului Organizației de Partid a Ministerului Afacerilor Interne (decembrie 1955-1965); șef al Secției Organizatorice și secretar al Comitetului Municipal de Partid București (31 martie 1965-6 februarie 1968); adjunctul șefului și, mai apoi, șeful Secției Cadre a CC al PCR (1968-1974); secretar pentru probleme organizatorice la Comitetul Județean de Partid Olt (noiembrie 1974-martie 1978); adjunct al Ministrului de Interne al Republicii Socialiste România și secretar al Consiliului Politic al Ministrului de Interne (7 martie-5 septembrie 1978); secretar pentru probleme organizatorice la Comitetul Județean de Partid Ilfov (august 1978-ianuarie 1981) și la Comitetul Județean de Partid Giurgiu (ianuarie 1981-octombrie 1984). Ion Savu a fost trimis de Nicolae Ceaușescu să preia conducerea Comitetului Județean Alba al PCR în octombrie 1984. Nu s-a remarcat prin acțiuni controversate, fiind preocupat, în principal, de șantierele de construcții și fabricile existente în județ. Ion Savu a fost membru supleant al CC al PCR (24 iulie 1965-12 august 1969), membru al CC al PCR în perioada 12 august 1969-23 noiembrie 1979 și, mai apoi, în perioada 23 noiembrie 1984-22 decembrie 1989 (A se vedea: http://adevarul.ro/cultura/istorie/prim-secretar-1_516806e3053c7dd83ffbfd6/index.html, accesat pe 12.09.2013, ora 01.15).

⁷³ Clara Cosmineanu, *Vizită de lucru la Moscova (iulie 1988)*, în **Arhivele Securității** (ed. CNSAS), vol. I, Editura Pro Historia, București, 2002, p. 230 - 232.

⁷⁴ Anneli Ute Gabanyi, **Cultul lui Ceaușescu**, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 200.

⁷⁵ Idem, **Revoluția...**, p. 124.

Înaltul activist de partid menționa faptul că, în viitor, se va derula un „proces reglementat de apropiere între națiuni”⁷⁶, însă acesta va putea exista doar „pe baza unei cooperări voluntare și egale”⁷⁷. Eugen Florescu protesta împotriva folosirii „metodelor *spillover* (revărsare: englezește în textul original), prin răsturnări radicale, automate, impuse din afară”⁷⁸.

În pofida divergențelor ideologice, Nicolae Ceaușescu era silit să țină cont de realitățile economice astfel încât, în 1984, va trebui să ceară sprijinul URSS în livrarea a 1.500.000 de tone de petrol în regim preferențial, care urmau a fi plătite printr-o „mai strânsă cooperare în politica externă”⁷⁹. La 2 martie 1984, Anneli Ute Gabanyi consemna faptul că *Revista Economică*, din 1 februarie 1984, publica un articol al lui F. Măgureanu, specialistul în comerț româno-sovietic, în care se făceau referiri la date statistice privind livrările de petrol sovietice și se preciza că „nu au existat concesiile sovietice în privința condițiilor livrărilor de petrol”⁸⁰ și că „aceste livrări ad-hoc de petrol brut au avut de asemenea un caracter ocazional și au cunoscut fluctuații în funcție de situația pieței mondiale”⁸¹. Analista de la *Radio Europa Liberă*, Anneli Ute Gabanyi, concluziona: „Nu trebuie să treacă neobservat faptul că România, plângându-se că trebuie să schimbe produse agricole pe petrol, în condițiile stabilite de sovietici, aruncă indirect vina pentru penuria alimentară din România pe umerii rușilor. Se evită explicația mai complexă potrivit căreia PCR și Ceaușescu în mod special au fost cei care, prin crearea capacităților excesive de rafinare în România, au determinat-o să devină un importator de petrol brut, depinzând astfel de livrările URSS și de condițiile impuse de aceasta”⁸².

O serie de noi documente intrate în circuitul științific relevă faptul că Nicolae Ceaușescu a legat negocierile pentru o nouă prelungire a valabilității Tratatului de la Varșovia, respectiv acordul României socialiste, de satisfacerea unor solicitări economice, în timp ce sovieticii au condiționat acceptarea acestor solicitări de o schimbare în politica externă a României. În ședința CPEX al CC al PCR din 1 iunie 1984, Nicolae Ceaușescu menționa, în perspectiva întrunirii de la Moscova din 4 iunie cu secretarul general al PCUS, Konstantin U. Cernenko, următoarele: „Noi și în discuțiile pe care le vom avea punem accentul pe soluționarea problemelor reciproc avantajoase, pe întărirea prieteniei dintre popoarele noastre, dar și pe partea concretă, nu numai declarativă, legată de materiile prime, de cooperarea în producție, de specializare, de creșterea schimburilor economice”⁸³.

În ședința Biroului Politic al CC al PCUS din 23 mai 1984, premierul Nikolai Tihonov informa asupra faptului că Nicolae Ceaușescu s-a adresat cu „rugăminți repetate și insistente”⁸⁴ pentru livrarea unei cantități de 5 – 10 milioane tone petrol anual pe bază de contract de lungă durată în cadrul schimbului de mărfuri, practic în aceleași condiții ca și pentru celelalte țări din CAER. „De aceea noi trebuie să formulăm clar în fața părții române că vom realiza livrările de petrol în România pe seama economisirii propriilor resurse și că așteptăm de la Ceaușescu o cotitură serioasă în politica sa externă. Trebuie să-i dăm de înțeles că România trebuie să aprecieze corect acest pas generos al nostru”⁸⁵, declara Nikolai Tihonov în perspectiva întâlnirii la vârf sovieto-române din 4 iunie 1984. În ciuda consensului membrilor Biroului Politic al CC al PCUS, față de cererea președintelui Nicolae Ceaușescu, stenograma ședinței CPEX al CC al PCR, din 5 iunie 1984, relevă faptul că Nicolae Ceaușescu nu era dispus, totuși, „de dragul unei îmbunătățiri a relațiilor, sau de dragul unor milioane de tone de petrol”⁸⁶, să renunțe la poziția PCR și a României socialiste, „la principiile în relațiile bilaterale și în relațiile internaționale”⁸⁷. Anatolii Cerniaev, fost consilier al lui Mihail S. Gorbaciov, avea să consemneze în memoriile sale, cu referire la acest „târg”, următoarele: „În Ungaria mi s-a spus fără

⁷⁶ *Ibidem*, p. 125.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ Anneli Ute Gabanyi, *Cultul...*, p. 209. *Radio Budapesta comunica - pe baza informațiilor provenite de la Ambasada URSS din București - faptul că Uniunea Sovietică livra României socialiste, de la sfârșitul anului 1983, pe lângă cantitatea specificată în acordul pe termen lung, următoarele: 1.500.000 de tone de petrol brut, 300.000.000 de metri cubi de gaze naturale și 2.000.000 de tone de cărbune.*

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Ibidem*, p. 210.

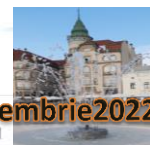
⁸³ Vasile Buga, *Controverse româno-sovietice privind prelungirea valabilității Tratatului de la Varșovia, 1984-1985*, în *Arhivele Totalitarismului*, Anul XX, nr. 3 – 4 (76 – 77)/2012, p. 135.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 136.

⁸⁷ *Ibidem*.

jenă: l-ați cumpărat pe Ceaușescu cu 2 milioane tone de petrol anual, cedând șantajului acestuia – a amenințat că altfel va ieși din Tratatul de la Varșovia”⁸⁸.

Controversele româno-sovietice privind prelungirea valabilității existenței Tratatului de la Varșovia, precum și a condiționărilor economice legate de această decizie⁸⁹, s-au prelungit și în mandatul lui Mihail S. Gorbaciov. La insistențele lui Mihail S. Gorbaciov, Nicolae Ceaușescu va semna, totuși, la 26 aprilie 1985, la întâlnirea la nivel înalt de la Varșovia a conducătorilor de partid și de stat ai statelor participante la Tratatul de la Varșovia, prelungirea Tratatului pe încă 20 de ani și, ulterior, pentru încă 10 ani⁹⁰. **„Desigur România, ca membru al Tratatului de la Varșovia, nu putea să nu ia în considerare politica comună. Conducerea română sprijinea, până la urmă, cu tot felul de rezerve, pretenții⁹¹, pașii principali ai politicii externe convenite a țărilor Tratatului de la Varșovia. Acest lucru era însoțit însă permanent de capricii, în spatele cărora se afla dorința nu atât de a aduce vreo contribuție pozitivă la procesul comun de elaborare și înfăptuire a politicii, cât cea de a se supraevalua, a sublinia încă o dată autonomia și independența poziției sale”⁹²**, adnota Vadim Medvedev, secretar al CC al PCUS și membru al Biroului Politic.

După întrunirea secretarilor CC din țările membre ale Tratatului de la Varșovia însărcinați cu ideologia și relațiile externe, organizată la Varșovia în perioada 22 – 23 ianuarie 1987, s-a observat o sporire a presiunilor URSS asupra **„conducerii PCR, considerată în întreg blocul comunist drept fortăreața pozițiilor conservatoare, antireformiste și antiintegraționiste”⁹³**. *Radio Moscova* în limba română a difuzat aproape zilnic fragmente și comentarii despre criticile lui Mihail S. Gorbaciov la adresa **„practicilor economice, ideologice și politice învechite din URSS, ceea ce, păreau ei (comentatorii și analiștii – n.n.) să sugereze, se aplica și cazului României”⁹⁴**. Totodată, Nicolae Ceaușescu a ținut două discursuri semnificative care **„nu doar că au contrazis noua politică a lui Gorbaciov - sublinia Anneli Ute Gabanyi -, dar au apărut și propria abordare împotriva susținătorilor cursului reformist din cadrul PCR și al birocrăției de stat”⁹⁵**. Analizând raporturile româno-sovietice din acel început de an 1987, Anneli Ute Gabanyi scria, la 6 februarie 1987, într-o analiză pentru *REL*: **„Nicolae Ceaușescu a lansat o campanie de apărare a propriei politici dogmatice și antireformiste, în contrast, dacă nu în opoziție, cu mersul reformei pe care secretarul general al PCUS, Mihail Gorbaciov, l-a trasat nu doar pentru URSS, ci și pentru întregul bloc estic. Această situație, alături de intenția de a întări programul de austeritate, pare să întâmpine tot mai multă opoziție în interiorul și în afara partidului”⁹⁶**.

Vizita lui Mihail S. Gorbaciov la București, în perioada 25-27 mai 1987, a reprezentat apogeul încercărilor sovietice de a introduce conceptele de *perestroika* și *glasnosti* pe agenda de lucru a liderului PCR, Nicolae Ceaușescu. Presa de la București a anunțat, la 15 mai 1987, plănuita vizită a secretarului general sovietic, astfel încât se spera că întâlnirea va mușamaliza **„divergențele dintre elitele conducătoare ale celor două țări”⁹⁷**. *REL* menționa faptul că amânarea unor declarații oficiale privind data și perioada vizitei se

⁸⁸ *Ibidem*, p. 137.

⁸⁹ URSS acceptase să livreze României o cantitate de 5.000.000 de tone de petrol anual, precum și majorarea până la 30 – 35 miliarde ruble a volumului schimburilor comerciale bilaterale, inclusiv dezvoltarea cooperării în producție și participarea mai largă a României la valorificarea zăcămintelor de combustibili și materii prime din URSS.

⁹⁰ Anneli Ute Gabanyi consemna, la 30 mai 1985, cu referire la reînnoirea valabilității OTV: **„România a fost prima țară din blocul estic care s-a declarat în favoarea extinderii Pactului de la Varșovia. În același timp, ea a transmis ziariștilor occidentali informații despre o așa-zisă postură neortodoxă adoptată în timpul negocierilor Pactului. După reînnoirea textului neschimbat al Tratatului pentru încă 20 plus 10 ani (Ceaușescu a spus că a pledat pentru un termen mult mai scurt, dar a fost respins), comentariile publicate în presa românească au fost mai degrabă rezervate și au căutat să prevină solicitările sovietice pentru o cooperare militară mai strânsă, prin cramponarea pe pozițiile tradiționale ale politicii externe românești. În plus, Ceaușescu a făcut apel la înghețarea și la reducerea treptată a cheltuielilor militare și a efectivelor în cadrul Pactului”** (Apud Anneli Ute Gabanyi, *op. cit.*, p. 222).

⁹¹ **„La întrunirea CAER desfășurată la Varșovia în iunie, premierul Constantin Dăscălescu a vorbit pe față despre ceea ce el numea «deficiențele CAER», care au avut un efect direct asupra intereselor României. El a deplâns faptul că prețul și beneficiile pentru țările incluse în scheme de investiții multilaterale erau adesea nespecificate și a cerut celorlalte țări CAER să ajute România în privința capacităților sale industriale reduse. El s-a arătat nemulțumit și de prețurile stabilite pentru produsele zootehnice și mecanismul de fixare a prețului în CAER în general, făcând apel la o democratizare a organizației. În timp ce se desfășura sesiunea CAER, ministrul de Externe Ștefan Andrei a avut unele convorbiri la Bruxelles într-o încercare de a îmbunătăți relațiile României cu UE”**, adnota Anneli Ute Gabanyi, la 11 septembrie 1985, cu referire la reuniunea CAER din iunie (Apud *Ibidem*, p. 218).

⁹² Vasile Buga, *op. cit.*, p. 141.

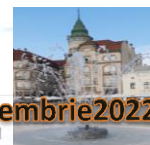
⁹³ Anneli Ute Gabanyi, *op. cit.*, p. 295.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 239.

datorează și unor aspecte de protocol „cum ar fi dacă să aibă sau nu loc vreo întâlnire «spontană», tipică pentru Gorbaciov, cu populația locală”⁹⁸. Agenția Reuters, citând un diplomat sovietic, menționa că „«problema-cheie» a vizitei lui Gorbaciov la București este «nevoia urgentă de a restructura relațiile economice» cu România de vreme ce acestea îi afectează pe toți membrii CAER”⁹⁹.

Nicolae Ceaușescu luase măsuri foarte severe privind răspândirea în rândul opiniei publice românești a ideilor de *perestroika* și *glasnosti*¹⁰⁰, astfel încât textul complet al discursului lui Mihail S. Gorbaciov de la Plenara din ianuarie 1987 a PCUS nu a fost publicat în România, iar volumul de *Opere alese* al lui Gorbaciov, oferit spre vânzare publicului românesc în preajma vizitei, conținea discursuri ale secretarului general sovietic de până în noiembrie 1986. „Din ianuarie (1987 - n.n.), Ceaușescu a dedicat câteva discursuri chestiunii reformei. Argumentele folosite (indirect) împotriva aplicării reformei de tip sovietic la condițiile din România se întind de la pretențiile de puritate și ortodoxie ideologică și de la pretenția de a fi oricum mult înainte în privința reformei, până la insistența pe dreptul fiecărui partid comunist de a-și alege propriul model de construcție socialistă, fără vreun amestec din afară”¹⁰¹, consemna Anneli Ute Gabanyi. Totodată, se remarcă faptul că sovieticii nu par a fi interesați în a-l destabiliza pe Ceaușescu, astfel încât „să amenințe stabilitatea sistemului comunist în România”¹⁰², ceea ce îi va determina pe sovietici să încerce să nu-i ofere lui Ceaușescu „un pretext pentru a amplifica sentimentele naționale și chiar antisovietice ale populației”¹⁰³.

Secretarul general al PCUS a aterizat pe Aeroportul Internațional „Henri Coandă” din București pe 25 mai 1987, într-o zi de luni, fiind primit cu toate onorurile impuse de protocolul unei vizite oficiale, deși

⁹⁸ Ibidem, p. 240.

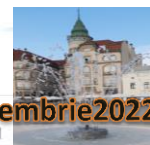
⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ Nicolae Ceaușescu ceruse DSS-ului o analiză asupra personalității lui Mihail S. Gorbaciov „pentru a înțelege cu un pas înainte de ce este capabil și ce are de gând” (Apud Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România...*, vol. 4, partea a II-a, p. 25). Alex Mihai Stoenescu acreditează ideea conform căreia DSS-ul de la București ajunsese în posesia unor informații secrete care conduceau la concluzia că în echipa lui Mihail S. Gorbaciov „se aflau cei mai mulți agenți americani și britanici infiltrați mai de mult sau racolați de curând” (Apud Ibidem, p. 26). Stenograma audierii colonelului (r) Gheorghe Goran, fost șef al Securității Municipiului București în decembrie 1989, de către Comisia Parlamentară pentru Cercetarea Evenimentelor din Decembrie 1989, relevă convingerile unuia dintre liderii DSS-ului românesc, și probabil nu singurul, că Mihail S. Gorbaciov a fost recrutat de către CIA. „DI Goran: Ca profesionist: jos pălăria față de CIA și de...Dar știți de ce? Nu pentru că ne-au lucrat...Dom'ne, ei au făcut cea mai mare recrutare a secolului: pe Gorbaciov. Asta este meritul lor mare! (...) Acum nu-l bagă nimeni în seamă. Asta e soarta spionilor” (Apud Ibidem, p. 27). Publicistul Alex Mihai Stoenescu amintește în volumul *Istoria loviturilor de stat în România...*, vol. 4, partea II, p. 28, despre faptul că DSS-ul românesc a avut certitudini, în noiembrie 1988, despre recrutarea lui Mihail S. Gorbaciov de către Intelligence Service-ul Marii Britanii prin intermediul lui Tempel Morris, parlamentar britanic și ofițer al Intelligence Service. În martie 1989, șeful DSS, generalul-colonel Iulian Vlad, i-a prezentat lui Nicolae Ceaușescu așa-numitul „Dosar Gorbaciov”. În construirea teoriei conform căreia secretarul general al PCUS era agent CIA sau Intelligence Service, cei care îmbrățișează această teorie, în Rusia sau în România, se bazează pe acuzațiile fostului președinte al KGB, generalul Vladimir Kriucikov, care consideră că „această «trădare» a lui Gorbaciov se sprijinea pe faptul că, în conformitate cu «date operaționale» (cu alte cuvinte, ascultări clandestine), aceasta a fost recunoscută într-o conversație cu șeful său de cabinet, Valeri Boldin, prin faptul că «se simțea în interiorul său un social-democrat»” (Apud Ibidem, p. 33), precum și pe afirmațiile lui Valeri Boldin privind faptul că Gorbaciov „a discutat cu Bush între patru ochi în mai multe ocazii, numai în prezența traducătorului american” (Apud Ibidem). Pavel Palajcenko, interpretul oficial permanent al lui Mihail S. Gorbaciov a respins aceste acuzații, declarând că, totuși, au avut loc una sau două conversații între patru ochi, dar în prezența lui și în lipsa traducătorului american. În ședința Sovietului Suprem al URSS din data de 17 iunie 1991, președintele KGB, generalul Vladimir Kriucikov, a dat citire unui document secret al KGB, din 1977, intitulat *Cu privire la planurile CIA de racolare a agenților de influență printre cetățenii sovietici* și adresat spre informare CC al PCUS, sub semnătura lui Iurii Vladimirovici Andropov. Invocarea de către generalul V. Kriucikov a acestui document, în iunie 1991, avea menirea să inducă în subconștientul deputaților din Sovietul Suprem convingerea că americanii nu au renunțat la activitatea lor secretă împotriva URSS în perioada lui Mihail S. Gorbaciov, iar liderul PCUS este, în fapt, „agentul de influență” al Statelor Unite la Kremlin. Convingere pe care o regăsim și în dialogurile foștilor comandanți ai DSS-ului cu publicistul Alex Mihai Stoenescu. Totodată, fostul șef al Direcției a II-a din DSS, generalul-maior Emil Macri, a lăsat moștenire ofițerilor săi, într-o înregistrare video, convingerea că una din marile greșeli ale Securității a fost să ignore masoneria, care s-a făcut, totuși, din ordinul conducerii de partid. Mai târziu, spionajul străin „a pătruns, s-a strecurat în România prin rețelele masonice”, astfel încât în decembrie 1989 s-a întâmplat ce s-a întâmplat. Un mod foarte ciudat de gândire, la nivelul conducerii Securității române, în condițiile în care istoricul Nicolae Ioniță a demonstrat că DSS-ul nu numai că nu a penetrat informativ masoneria, ba dimpotrivă a comis numeroase erori profesionale în relația cu această structură discretă, dacă nu chiar ocultă în anumite momente ale istoriei (A se vedea: *Urmărirea francmasonilor în anii '80*, partea a I-a, în *Historia*, Anul VIII, nr. 77, mai 2008, p. 39-43 și partea a II-a, în *Historia*, Anul VIII, nr. 78, iunie 2008, p. 43-47).

¹⁰¹ Anneli Ute Gabanyi, *op. cit.*, p. 241.

¹⁰² Ibidem, p. 242.

¹⁰³ Ibidem.

„observatorii au remarcat o «răceală neobișnuită» în felul în care cei doi lideri s-au îmbrățișat și s-au sărutat (de trei ori)”¹⁰⁴. Radioteleviziunea română a transmis în direct ceremonia primirii, în timp ce presa sovietică a minimalizat importanța vizitei. În timp ce *Agerpres* relata cum tovarășii sovietici și români au fost „primiți cu căldură de către mii de bucureșteni”¹⁰⁵ pe când treceau prin Piața Victoria, telejurnalul sovietic „*Vremia*” de la ora 19.00 „a înregistrat în detaliu încercarea eșuată a lui Gorbaciov de a discuta (de fapt, de a monologa) cu românce amuțite de frică și totuși incapabile să-și ascundă grijele și viața grea”¹⁰⁶. *Radio Moscova* în limba română va oferi înregistrarea exactă „a «discuției» lui Gorbaciov cu «femeile tăcute» din București”¹⁰⁷.

Generalul-maior Ștefan Alexie, subsecretar de stat și adjunct al șefului Centrului de Informații Externe (CIE) din cadrul Departamentului Securității Statului (DSS), responsabil din partea DSS de desfășurarea vizitei, își amintește că Mihail S. Gorbaciov repeta fără încetare celor pe care îi întâlnea: „**Trebuie să faceți perestroika, perestroika este cel mai important lucru pentru dumneavoastră acum, trebuie s-o faceți!**”¹⁰⁸. Boris Buzilă, pe atunci redactor la cotidianul *România Liberă*, își amintește că Mihail S. Gorbaciov a intrat în mulțime, păcălind oamenii DSS-ului, și a întrebat: „**De ce tăceți? Să nu-mi spuneți că toate merg perfect în viața voastră, în țară, fiindcă n-am să cred!**”¹⁰⁹. Vadim Medvedev, membru al delegației sovietice, a înțeles că nu se putea face absolut nimic în relația cu Ceaușescu¹¹⁰ și că tot ceea ce au avut românii să le spună sovieticilor a fost doar „**Ceaușescu – Gorbaciov!**”¹¹¹.

În discursul rostit la dineul oferit de șeful statului român, Mihail S. Gorbaciov a insinuat faptul că „**modelul românesc**” a eșuat¹¹² și a respins „**în mod clar politica lui Ceaușescu de a urmări cooperarea în interesul României, ignorând în același timp programul general al URSS**”¹¹³. Cea de-a doua zi a vizitei a prilejuit deplasarea secretarului general sovietic la Uzina „23 August”, care producea bunuri ce urmau a fi exportate în URSS. „**În vreme ce Radio București și Agerpres nu au menționat nimic despre discuțiile dintre Gorbaciov cu directorii și muncitorii, televiziunea sovietică l-a arătat pe liderul sovietic insistând pe necesitatea ca România și URSS să producă și să comercializeze bunuri de calitate și criticând exportul acestora doar către Occident pentru a obține valută forte**”¹¹⁴, consemna Anneli Ute Gabanyi. Liderul sovietic a insistat asupra faptului că URSS „**vedea relația dintre politica economică și cea socială altfel decât România, care acorda prioritate dezvoltării industriale în detrimentul consumului**”¹¹⁵. Analiștii de la REL considerau, la finalul vizitei lui Gorbaciov la București, că „**presiunea sovietică sporită asupra României pentru a-și îmbunătăți sistemul socialist și relațiile cu aliații, în special cu URSS, este primită în continuare cu reținere de conducerea românească**”¹¹⁶ și, totodată, „**combinând în mod subtil**

¹⁰⁴ Ibidem.

¹⁰⁵ Ibidem.

¹⁰⁶ Ibidem, p. 243.

¹⁰⁷ Ibidem.

¹⁰⁸ Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluție*, Editura RAO, București, 2004, p. 102.

¹⁰⁹ Boris Buzilă, *În prezența stăpânilor. Treizeci de ani de jurnal secret la România Liberă*, Editura Compania, București, 1999, p. 268 – 269.

¹¹⁰ „Este mai ușor să schimbi politica decât oamenii. Mulți lideri din aceste țări (din Răsăritul Europei – n.n.) erau de același soi...Unii dintre ei au venit la putere nu fără sprijinul foștilor lideri sovietici, dar după aprilie 1985 nu au mai putut fi îndepărtați de la putere de actuala conducere sovietică de vreme ce, repet, aceasta jurase să nu se mai amestece în treburile interne”, declara Eduard A. Șevarnadze în plenul CC al PCUS în februarie 1990 (Apud Anneli Ute Gabanyi, *Revoluția...*, p. 36).

¹¹¹ „Începutul anilor '80 a fost foarte cenușiu și fără niciun fel de speranță. Speranța a început să apară o dată cu mișcarea reformistă a lui Gorbaciov, care, la început, nu a fost foarte bine percepută, pentru că nu se înțelegea prea bine despre ce este vorba, iar la noi se căuta să se estompeze orice interpretare a acelei mișcări ca fiind o intenție de schimbare pe fondul lucrurilor. Conținutul ideilor de «perestroika» și de «glasnosti» a fost, foarte multă vreme, minimalizat sau chiar bagatelizat la noi. Dar devenise clar că, pe plan internațional și în interiorul țărilor din sistem, acele începuturi de reforme au marcat o renaștere a dezbaterilor inițiate la sfârșitul anilor '60, o reanimare a spiritului critic și a evoluțiilor spre deschidere și democratizare a sistemului”, mărturisea fostul președinte al României, Ion Iliescu, cu referire la atmosfera din România socialistă anilor '80 (Apud Marele Șoc. *Ion Iliescu în dialog cu Vladimir Tismăneanu*, Editura Enciclopedică, București, 2004, p. 169).

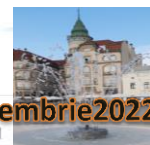
¹¹² Referindu-se la raporturile dintre Nicolae Ceaușescu și Mihail S. Gorbaciov, fostul ministru de externe sovietic, Eduard A. Șevarnadze, menționa faptul că în timp ce Gorbaciov prezenta cu finețe și atenție recomandările sale în discuțiile cu omologii est-europeni, discuțiile cu Ceaușescu ajungeau câteodată la o astfel de „intensitate”, încât „oamenii de pază ajungeau câteodată să încalce secretul camerei de negocieri: deschideau ușile să vadă ce se întâmplă” (Apud Anneli Ute Gabanyi, *op. cit.*, p. 127). Gărzile personale descopereau, astfel, că „pentru început nu se întâmplase nimic, doar o ceartă între doi oameni care reprezentau păreri diametral opuse” (Apud Ibidem).

¹¹³ Anneli Ute Gabanyi, *Cultul...*, p. 244.

¹¹⁴ Ibidem, p. 245.

¹¹⁵ Ibidem.

¹¹⁶ Ibidem, p. 237.

presiunea cu răsplata, politica sovietică pare a face un apel mai degrabă la conducerea viitoare decât la cea prezentă a României”¹¹⁷.

Analizând această întâlnire româno-sovietică la nivel înalt, istoricul Adam Burakowski consemnează: „În mod oficial (la fel ca în Ungaria, de exemplu, unde șeful KGB, Vladimir Kriucikov, s-a întâlnit cu reformatorul Imre Pozsgay) nu a fost posibilă nicio discuție cu vreun eventual adept al perestroikăi”¹¹⁸. Chiar dacă ar fi vrut cu adevărat să treacă la schimbări în RSR, conducerea sovietică ar fi fost obligată să recurgă la acțiuni cel puțin neoficiale, dacă nu de-a dreptul diversioniste”¹¹⁹. Stenograma discuțiilor dintre Erich Honecker și Nicolae Ceaușescu, din 17 noiembrie 1988, înfățișează hotărârea celor doi lideri de a respinge *perestroika* lui Mihail S. Gorbaciov¹²⁰. Nicolae Ceaușescu va fi decorat, în 1988, cu ordinul „Karl Marx”, cea mai înaltă distincție a RDG, ca semn al prețuirii liderului est-german pentru aliatul său politic în atitudinea sa *anti-perestroika* și *anti-Gorbaciov*¹²¹.

Divergențele româno-sovietice aveau să continue pe tot parcursul perioadei 1988 – 1989, atingând și problema delimitării frontierei de stat dintre URSS și România socialistă. În luna martie 1989 s-a desfășurat cea de-a optsprezecea sesiune a Comisiei mixte româno-sovietice pentru verificarea traseului liniei de frontieră dintre cele două state. La 19 aprilie 1989, MAPN și MAE l-au informat pe șeful statului român despre divergențele care existau între experții României și cei ai URSS, în privința stabilirii graniței comune în zona Insulei Maican - din Delta Dunării. Președintele Nicolae Ceaușescu era informat și i se solicita acordul ca „la sesiunile următoare ale Comisiei mixte, delegația română să acționeze în continuare pentru a evita cedarea oricăror suprafețe de teritoriu, potrivit Tratatului (de frontieră, semnat de reprezentanții României și URSS în anul 1961 - n.n.), care prevede că frontiera trece în sectorul de ape pe mijlocul șenalului navigabil principal”¹²².

La 25 ianuarie 1988, Nicolae Ceaușescu declara în fața presei că „niciun acord semnat cu Germania hitleristă nu a servit cauzei păcii și independenței, ba dimpotrivă, a oferit Germaniei un puternic sprijin pentru cursul ei către război, pentru care omenirea a plătit un preț foarte mare, mai cu seamă Uniunea Sovietică”¹²³. În acele momente, Mihail S. Gorbaciov încerca „să-i contrazică pe istoriografii occidentali care afirmau că acordul dusese la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial”¹²⁴, în timp ce Ceaușescu adera, în mod public, la „opinia care a prevalat în Occident”¹²⁵ și care respingea „teoria sovietică (reconfirmată de Gorbaciov) conform căreia pactul Ribbentrop-Molotov nu avusese nicio implicație asupra declanșării celui de-al Doilea Război Mondial”¹²⁶. În iulie 1989, președintele României socialiste a ținut să menționeze în mod expres, cu ocazia aniversării a 50 de ani de la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, că „politica de concesiuni și capitularea în fața Germaniei naziste, acordul de la München și, printre altele, tratatul dintre Molotov și Ribbentrop, nu au împiedicat agresiunea, ci dimpotrivă, au

¹¹⁷ Ibidem.

¹¹⁸ Referindu-se la o posibilă cooperare între Securitatea română și KGB împotriva lui Nicolae Ceaușescu, publicistul Alex Mihai Stoenescu opina: „Securitatea României comuniste ori nu putea concepe o inițiativă de distrugere a sistemului ca venind din defectele grave și din criza sistemului comunist, ori simțea că, în substrat, căderea comunismului era o lovitură dată de Occident, inclusiv printr-o infiltrare de geniu. (...) Vârfurile Securității nu au făcut acest gest pentru că trebuiau să dea mâna cu KGB-ul. Din punct de vedere strict istoric, acesta rămâne un act patriotic. Pare o ironie amară, dar numai generațiile viitoare vor putea judeca acest gest” (Apud Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România...*, vol. 4, partea a II-a, p. 34 - 35).

¹¹⁹ Adam Burakowski, *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu (1965 – 1989). Geniul Carpaților*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 334.

¹²⁰ „Honecker: Noi întotdeauna am fost pentru o reînnoire (a socialismului – n.n.). În cuvântarea pe care o voi ține în fața Comitetului Central, o să afirm: «Noi suntem partidul înnoitorilor». Ceaușescu: Da, și eu voi spune același lucru. Honecker: Noțiunea vine de la Lenin. Ceaușescu: O reînnoire pe baza principiilor socialiste. Honecker: Corect, o reînnoire pe baza principiilor socialiste, ceea ce înseamnă, în același timp, aplicarea materialismului dialectic și istoric. Deci, ne-am înțeles, putem să considerăm asta drept o afacere încheiată? Ceaușescu: Da” (Apud Simion Gheorghiu, *Reformele lui Mihail Sergheevici Gorbaciov și reacțiile conservatoare în blocul sovietic, în Accentuarea crizei de regim în țările socialiste...*, p. 129).

¹²¹ În pofida acestei „prețuirii” reciproce, șeful STASI, Ernst Mielke, a emis *Ordinul nr. 13/89 privind dezvoltarea, comanda și conducerea grupurilor operaționale de legătură ale MSS cu organele de securitate străine prietene* prin care i-a exclus pe români din lista de „servicii socialiste prietene” la mijlocul lui iulie 1989, astfel încât se poate spune că RDG „și menținea clar orientarea ostilă României și conducerii ei la nivel instituțional” (Apud Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 593).

¹²² Petre Opreș, *Divergențe româno-sovietice privind frontiera de stat dintre cele două țări*, în *Jurnalul național*, 11 noiembrie 2009, <http://jurnalul.ro/scinteia/special/divergente-romano-sovietice-privind-frontiera-de-stat-dintre-cele-doua-tari-526811.html>

(accesat pe 06.09.2013, ora 14.18).

¹²³ Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 597.

¹²⁴ Ibidem, p. 598.

¹²⁵ Ibidem.

¹²⁶ Ibidem.

facilitat-o”¹²⁷. În timpul desfășurării celui de-al XIV-lea Congres al PCR (20 – 24 noiembrie 1989), Nicolae Ceaușescu a atacat URSS făcând referire la Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele sale, precum și la faptul că trebuie căutate „modalități de a soluționa problemele care au rămas nerezolvate”¹²⁸ și, totodată, adoptarea unor „decizii practice de eliminare a rezultatelor tuturor acelor acorduri și dictate”¹²⁹. Agenția TASS a replicat: „Niciun politician serios sau responsabil nu poate ridica problema granițelor postbelice, inclusiv a frontierei sovieto-române”¹³⁰.

La reuniunea de la București a Comitetului Politic Consultativ al Organizației Tratatului de la Varșovia (7-8 iulie 1989) s-a evidențiat, din nou, că Nicolae Ceaușescu nu accepta principiul comenzii militare unice în cadrul Tratatului de la Varșovia. Liderul României socialiste a reiterat propunerile sale din 1988 referitoare la reformarea Tratatului de la Varșovia, respectiv: 1) *Comitetul Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia să se ocupe doar de aspectele politice ale alianței*; 2) *chestiunile militare să fie discutate în cadrul unui Comitet Militar al Apărării*; 3) *să se realizeze reorganizarea unor organisme militare din componența Comandamentului Forțelor Armate Unite*.

Obiectivul președintelui României socialiste era păstrarea Armatei Române sub comanda sa nemijlocită, prevalându-se de prevederile **Legii nr. 14/1972 privind organizarea apărării naționale a Republicii Socialiste România** în care se specifică: „Este interzisă acceptarea sau recunoașterea vreunei acțiuni a unui stat străin sau a oricărei situații - indiferent de natura sa, inclusiv capitularea generală, ocuparea teritoriului național - care în timp de pace sau de război ar aduce vreo atingere suveranității, independenței naționale și integrității teritoriale a Republicii Socialiste România sau care ar slăbi în orice fel capacitatea sa de apărare. Orice asemenea act de acceptare sau recunoaștere este nul și neavenit, ca fiind contrar orânduirii de stat și intereselor supreme ale națiunii noastre socialiste”¹³¹. Kremlinul a înțeles că poziția lui Nicolae Ceaușescu era „o încercare de derobare a liderului român față de angajamentele pe care România le avea în calitate de membră a OTV”¹³².

Mihail S. Gorbaciov îi va informa pe conducătorii țărilor membre ale Tratatului de la Varșovia de schimbările pe care le preconiza, miza fiind menținerea în sfera de influență a Kremlinului a acestor țări. În timpul desfășurării Congresului al XIV-lea al PCR (20 - 24 noiembrie 1989), Mihail S. Gorbaciov îi va trimite o scrisoare lui Nicolae Ceaușescu, la 23 noiembrie 1989, prin intermediul ambasadorului URSS la București, Evgheni M. Tiajelnikov¹³³. În perspectiva summit-ului de la Malta (2 – 3 decembrie 1989), secretarul general sovietic îi scria lui Nicolae Ceaușescu despre faptul că „nu există o ordine de zi convenită în prealabil”¹³⁴ astfel încât în dezbaterile de la Malta sovieticii intenționau să respecte pozițiile principiale, examinate în cadrul Consfătuirii de la București a Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia, precum și al recentei întâlniri a miniștrilor Afacerilor Externe ai statelor membre ale Tratatului de la Varșovia. „Interdependența crescândă a statelor, deosebit de vizibilă pe continentul european necesită să se pună capăt rămășițelor «Războiului Rece», politicii și psihologiei născute, sau generate de confruntarea dintre blocuri. Ce transformări sunt necesare în legătură cu aceasta, în ce direcție și în ce ritmuri vor avea loc transformările, se poate hotărâ numai în contextul și ca urmare a unui dialog general-european constructiv, și în această privință noi nu trebuie să pornim de la zero. Există un fundament bun - Actul de la Helsinki, se desfășoară cu succes procesul general-european, în cadrul căruia SUA și Canada participă pe baze de egalitate. Uniunea Sovietică și aliații săi sunt gata – și au confirmat aceasta prin

¹²⁷ Ibidem, p. 599.

¹²⁸ Ibidem.

¹²⁹ Ibidem.

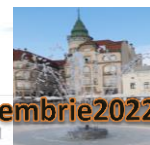
¹³⁰ Ibidem.

¹³¹ Petre Opreș, *Viziunea lui Nicolae Ceaușescu despre apărarea suveranității României în cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia*, în *Jurnalul național*, 28 iulie 2009, <http://jurnalul.ro/scinteia/special/viziunea-lui-nicolae-ceausescu-despre-apararea-suveranitatii-romaniei-in-cadrul-organizatiei-tratatului-de-la-varsovia-515937.html> (accesat pe 06.09.2013, ora 14.35).

¹³² Ibidem.

¹³³ Noul ambasador al URSS la București, deținea funcția de șef al Departamentului pentru Agitație și Propagandă al CC al PCUS în perioada 1978-1982. Evgheni M. Tiajelnikov făcuse parte alături de alți oficiali ai Departamentului Internațional al CC al PCUS, de Mihail Zimianin, Oleg Rahmanin, Leonid Zamiatin și Vadim Zagladin de la Departamentul pentru Propagandă Politică în Străinătate, de Viktor M. Cebrikov de la KGB, dintr-un grup de funcționari ai PCUS, extrem de important, implicat în operațiunile de „măsură active” ale URSS. Ambasadorul Evgheni M. Tiajelnikov condusese Komsomolul sovietic și era membru al CC al PCUS. Larry L. Watts acreditează ideea că „Tiajelnikov era bine plasat pentru a putea recruta persoane din rândul tinerei generații de oficiali și intelectuali ai partidului, exploatând nemulțumirile lor și/sau șantajându-i cu indiscrețiile comise în cursul deplasărilor acestora în URSS” (Apud Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 411).

¹³⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), fond CC al PCR - Cancelarie, dosar nr. 66/1989, f. 31-33 (Apud Petre Opreș, *Nicolae Ceaușescu: un „tigrău de hârtie” în toamna anului 1989?*, în *Iluzii, teamă, trădare și terorism...*, vol. II, p. 436).

acțiuni practice – să reducă până la minimum rezonabil forțele armate și armamentele, să treacă de la confruntare la colaborare, practic în toate domeniile. Noi suntem gata – și în această privință există dovezi serioase – să respectăm drepturile omului, să lucrăm mână în mână cu fiecare dintre cei care tind spre dezvoltarea tradițiilor umaniste europene, spre îmbogățirea culturii europene, a gândirii tehnologice, spre căutarea unor căi sigure din punct de vedere ecologic de dezvoltare a civilizației”¹³⁵, scria Mihail S. Gorbaciov. Președintele Sovietului Suprem al URSS menționa faptul că, totuși, schimbările de pe continentul european „nu trebuie să afecteze realitățile teritorial politice statornicite, să renască pretenții teritoriale vechi, sau să dea naștere altora noi, să afecteze granițele existente”¹³⁶ ale statelor europene”¹³⁷. Mihail S. Gorbaciov avertiza: „În legătură cu aceasta, sunt inconsistente și mioape încercările de a înfățișa restructurarea din Uniunea Sovietică, reformele dintr-o serie de țări socialiste, drept o mărturie, chipurile, a «eșecului socialismului». În realitate, este vorba despre un proces de reînnoire a societății socialiste. Este necesar să se renunțe la stereotipurile «Războiului Rece», la calculele mizând pe folosirea dificultăților temporare ale celeilalte părți în scopul realizării propriilor scopuri”¹³⁸. Liderul sovietic îl informa pe secretarul general al PCR că, în viitor, sovieticii doresc transformarea NATO și a Tratatului de la Varșovia în organizații politico-defensive, „pentru stabilirea între ele nu pur și simplu a unor contacte episodice, ci a unor relații permanente reciproc utile, pentru instituționalizarea unei colaborări interblocuri”¹³⁹. Nicolae Ceaușescu era invitat în cursul zilei de 4 decembrie 1989, ora 15.30, la Moscova, pentru o întâlnire cu conducătorii statelor aliate din cadrul Tratatului de la Varșovia pentru o informare privind discuțiile de la Malta.

În cursul zilei de 27 noiembrie 1989, Nicolae Ceaușescu a convocat o ședință a Comitetului Politic Executiv al CC al PCR în cursul căreia s-a aprobat mesajul ce urma a fi trimis de Nicolae Ceaușescu lui Mihail S. Gorbaciov, ca răspuns la cel primit de președintele României socialiste de la secretarul general al CC al PCUS în data de 23 noiembrie 1989, referitor la desfășurarea summit-ului de la Malta. „Consider că este cazul ca presa noastră să facă comentarii în aceste zile, pornind de la hotărârile Congresului al XIV-lea, să tratăm problemele relațiilor internaționale, a principiilor de relații între state, de egalitate, inclusiv problemele în Europa, să se spună ca și aici să se renunțe la orice amestec în treburile altor țări, să se ia poziție fermă, să se asigure o Europă unită, pentru că problemele actuale nu se pot rezolva de cele două mari puteri și de alte câteva state, ci de toate statele. (...) Să înceteze orice amestec, sub diferite forme, amestecul așa zis ideologic, care este mai periculos și trebuie răspuns cu toată fermitatea. (...) Mai ales că acum reiese clar că ceea ce s-a făcut în RD Germană, este organizat de sovietici și de RF Germană. Același lucru și în Bulgaria. Bulgarii caută acum să se lămurească, de ce au făcut. (...) De fapt au realizat lovituri de stat organizate. Acesta este adevărul, folosindu-se de ajutorul a tot felul de elemente descompuse, așa cum a fost și Adamec, care este un trădător, care a văzut că nu poate în Biroul Politic să-și impună poziția, acum iese în stradă”¹⁴⁰, va declara Nicolae Ceaușescu în plenul CPEX al CC al PCR făcând comentarii pe seama scrisorii lui Mihail S. Gorbaciov.

Scrisoarea trimisă lui Mihail S. Gorbaciov conținea punctele de vedere ale președintelui Nicolae Ceaușescu referitoare la agenda discuțiilor preconizate a se desfășura la summit-ul de la Malta, precum și viziunea sa despre modul de evoluție al relațiilor Est-Vest, respectiv: „1. Considerăm că la întâlnirea dintre conducătorii URSS și SUA nu se poate discuta, sub nici o formă, situația din țările socialiste. Despre problemele care au apărut în unele țări socialiste se poate discuta numai în cadrul unei întâlniri între conducătorii țărilor socialiste. De altfel, Partidul Comunist Român a insistat de mai multe ori să se organizeze o asemenea întâlnire a țărilor socialiste, însă până în prezent ea nu a avut loc. Dacă în cadrul întâlnirii bilaterale sovieto-americane va avea loc o asemenea discuție, aceasta va fi considerată de toate

¹³⁵ Ibidem, p. 436 – 437.

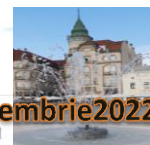
¹³⁶ „Pașii cunoscuți întreprinși în ultima vreme de RD Germană au dat naștere multor zvonuri privind «problema germană», perspectivele unirii Germaniei. Noi nu intenționăm să intrăm într-o dezbatere detaliată a acestei probleme, dar considerăm în mod ferm că existența și dezvoltarea RDG în toți acești ani a fost și rămâne garanția cea mai importantă a echilibrului european, a păcii și stabilității internaționale. RDG, stat suveran, membru al Tratatului de la Varșovia a fost și rămâne aliatul nostru strategic din Europa. Din câte înțelegem noi, politicienii cu simț de răspundere din Occident înțeleg bine această realitate. Nu pot fi însă subapreciate pericolele provocate de pasiunile și stările de spirit revanșiste, care se înviorează. Încingerea acestora este capabilă să submineze încrederea ce se formează și chiar să dea înapoi toate realizările de importanță istorică în dezvoltarea raporturilor dintre Est și Vest”, menționa secretarul general al CC al PCUS în scrisoarea către liderul român Nicolae Ceaușescu (Apud Ibidem, p. 437).

¹³⁷ Ibidem.

¹³⁸ Ibidem.

¹³⁹ Ibidem.

¹⁴⁰ Ibidem, p. 439.

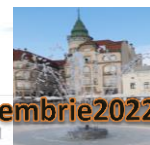

popoarele ca un amestec în treburile interne ale țărilor socialiste. (...) 3. Referitor la formularea din mesajul Dumneavoastră privind «noul rol» al NATO și Tratatul de la Varșovia, noi considerăm că problema care se pune nu este aceea de a se stabili o colaborare între cele două blocuri militare care ar însemna permanentizarea lor, ci aplicarea celor stabilite în comun de țările socialiste europene privind desființarea concomitentă – într-un timp cât mai scurt – a celor două blocuri militare. (...) 5. Având în vedere politica anticomunistă de destabilizare a situației din țările socialiste, în care Statele Unite [ale Americii] au un rol activ, considerăm că trebuie să se ceară cu toată fermitatea ca SUA să înceteze și să renunțe definitiv la orice politică de amestec în treburile interne ale altor state. 6. În ce privește problema germană – la care vă referiți în mesaj – și noi considerăm că este necesar să se asigure dezvoltarea socialistă a RD Germane, că existența celor două state germane constituie o realitate a Europei de azi și de mâine, care trebuie menținută și respectată, în interesul stabilității și păcii pe continent. 7. Considerăm că ar fi greșit și de neînțeles să se pună problema dezideologizării relațiilor interstatale. Partidul nostru apreciază că, atâta timp cât există imperialism, există luptă de clasă și nu se poate renunța la concepțiile ideologice în viața internațională. De altfel, imperialiștii nici nu ascund acest lucru. (...) 8. În ce privește propunerea privind întâlnirea din 4 decembrie pentru a informa despre rezultatele convorbirilor sovieto-americane, noi considerăm că nu este necesară o întâlnire la nivel înalt în acest scop. Această informare se poate face pe cale diplomatică sau, cel mult, în cadrul unei întâlniri la nivelul miniștrilor afacerilor externe”¹⁴¹. Ședințele CPEX al CC al PCR din 13¹⁴² și 16 noiembrie 1989¹⁴³ relevă,

¹⁴¹ Ibidem, p. 441.

¹⁴² „Vreau să ridic, în fața Comitetului Politic Executiv, încă o problemă, care nu urmează s-o punem la Congres, nici public, deocamdată, dar față de care trebuie să adoptăm o poziție mai clară. Este vorba de probleme legate de Moldova sovietică. Ați citit cu toții informațiile și ce se întâmplă acolo. Am atras atenția tovarășilor că trebuia să le publice în presă și va trebui să publicăm, dar noi nu putem să nu luăm nici un fel de poziție în această problemă, având în vedere, în primul rând, că problema Basarabiei este legată de acordul cu Hitler, de acordul dintre Uniunea Sovietică și Hitler. Anularea acestui acord, în mod inevitabil, trebuie să pună și problema anulării tuturor acordurilor care au avut loc, inclusiv să se soluționeze, în mod corespunzător, problema Basarabiei și Bucovinei de Nord. Va trebui să discutăm cu Uniunea Sovietică această problemă în perioada imediat următoare. (...) Trebuie oricum să ridicăm problema populației din Republica Moldovenească (sic!), în concordanță cu constituția sovietică și cu ceea ce afirmă acum ei. Trebuie să le asigure folosirea limbii, să le asigure, pentru că ei sunt o republică, sunt un popor. Ei înșiși spun că sunt un popor moldovenesc. Sunt români și nu-i lasă să folosească limba pe care o doresc ei și, cel puțin, în prima etapă, să se asigure legături corespunzătoare între Moldova și România. Sigur, nu dorim acum să ridicăm, într-o formă schimbarea imediată a granițelor, dar soluționarea acestei probleme trebuie gândită și trebuie s-o discutăm. Să avem în vedere, în primul rând să publicăm pozițiile care sunt, mai cu seamă că ei le publică și să avem în lunile următoare o discuție specială pe această problemă. (...) Una este problema granițelor, ca rezultat al forței, dar alta este să recunoaștem că poporul moldovenesc este un popor care nu are strânse legături cu poporul român, este un non-sens. Aceasta ar fi o altă problemă. Sigur, punându-se problema anulării înțelegerii cu Hitler, este evident că în mod corespunzător intervine și aici anularea. Noi vrem ca după Congres să avem o discuție pe această problemă, pentru că nu se poate să acceptăm această situație și felul cum ei acționează. (...) Aici nu este vorba de existența unei naționalități sau a unor oameni care sunt de origine română și se găsesc în Uniunea Sovietică, ci este vorba de o parte a României, care a fost cedată datorită acordului (realizat de Stalin – n.n.) cu Hitler. Cum s-au publicat aceste acorduri în altă parte va trebui să le publicăm și noi. S-au publicat și în Uniunea Sovietică. I-am spus și lui Matei [Ilie] și lui Olteanu [Constantin], pentru că este legat și de partea internațională – i-am chemat pe amândoi pentru că, și din punct de vedere internațional, trebuie să lucreze împreună. Să publicăm aceste probleme, aceste acorduri, pentru că acolo se spune foarte clar că Uniunea Sovietică manifesta interes – asta este formula, în acordul semnat aparte, nu numai în acordul general, în care se spune că Uniunea [Sovietică] manifestă interes față de Basarabia și Bucovina. (...) Acestea ar fi unele probleme interne ale României, pe care trebuie să le avem în vedere”, declara Nicolae Ceaușescu în plenul ședinței CPEX din 13 noiembrie 1989 (Apud Ibidem, p. 443 – 444).

¹⁴³ „Tovarăși, am convocat această scurtă ședință pentru a lua cunoștință de unele manifestări «în cinstea Congresului», care au avut loc la ambasadele noastre la Moscova, la Budapesta, la Berlin și la Praga, organizate de diferite grupuri mici, după cum se arată, dar care sunt elemente, cum spun cei de la Moscova, de clasate, fără serviciu, studenți, speculanți și membri ai unor grupări extremiste, sub influență occidentală. Dar ceea ce reiese – că toate de fapt au un numitor comun și un rol activ îl au peste tot cei din emigranții unguri. Peste tot manifestă un caracter antiromânesc și activ, cu lozinci de revizuire a granițelor; sunt cuprinși în tot felul de Fundații, de Uniuni, de grupuri de tot felul de derbedei. Ei se numesc membri ai Partidului Muncitoresc Socialist Polonez, care până acum nu sunt recunoscuți. În RD Germană «Noul forum», la Moscova chiar un grup din Ungaria au împărțit niște manifeste care cereau ca și în Uniunea Sovietică să se formeze așa-zisul «Partid Radical Socialist». Sigur, ceea ce este – cam peste tot – totuși organele de ordine nu au luat măsuri pentru a împiedica aceste manifestări. La Moscova au intervenit ca să-i împrăștie, la Praga au venit mai devreme și după aceea au intervenit din nou, la Budapesta, ca de regulă, au încurajat și au sprijinit aceste manifestări. Este evident că toate au un caracter legat de oficiile acestea de spionaj, de agenturile străine și unii apreciază, probabil că este o strânsă legătură între serviciile sovietice și americani. Ziariștii străini spun că la Moscova ar fi o filială a Partidului Radical Transnațional, cu sediul la Budapesta. (...) Cei din Ungaria au distribuit și un Statut care să stea la baza constituirii unei filiale în Uniunea Sovietică. Devine și Uniunea Sovietică o filială a Budapestei!? Sigur, în general, după felul cum au avut loc manifestările în țările unde s-au desfășurat, în Uniunea Sovietică se acționează, ca și în trecut, în «numele noului socialism real». Corespondenții străini cunoșteau de aceste

totodată, faptul că Nicolae Ceaușescu nu reușea să înțeleagă și să accepte noile realități din relațiile Est - Vest, precum și procesele de *perestroika* și *glasnosti* din spațiul statelor membre ale Tratatului de la Varșovia. Ziarul *Scînteia* din 13 octombrie 1989 a publicat o declarație „cosmetizată” referitoare la motivele pentru care liderii țării socialiste nu aveau voie să acționeze pentru reîntoarcerea la capitalism. Conducătorii officiosului PCR nu au publicat, din păcate, și un alt paragraf important din declarația lui Nicolae Ceaușescu¹⁴⁴: „**În acest cadru, aș dori să mă refer la faptul că, după încheierea festivităților** (de la Berlin, desfășurate cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la proclamarea RDG – n.n.), **din nou cercurile reacționare din Republica Federală Germania au organizat unele manifestări împotriva Republicii Democratice Germane. Sigur, acolo este o situație – anual, 7-8 milioane de oameni din RD Germană merg în vizită în RF Germania. Practic, ei spun că este zid. Dar nu există nici un zid, și din RF Germania merg în RD Germană milioane de oameni, și deci au găsit prilejul să organizeze unele manifestări, cu caracter reacționar, care au fost puse la punct, au fost luate măsuri**”¹⁴⁵.

În acele clipe de noiembrie 1989, jurnalistul Agenției TASS, Nikolai Morozov, a văzut în Bucureștiul „*Epocii de aur*” cum „**securiștii erau atât de omniprezenți, încât oamenii chiar și în lipsa lor se purtau în așa fel ca și cum ar fi fost sub observație**”¹⁴⁶. Bucureștiul se remarcă prin prezența militarilor și a milițienilor înarmați care cutreierau orașul pentru a oferi conducerii de partid și de stat sentimentul siguranței absolute. „Este de înțeles că Securitatea, în afara controlului total, crea și o atmosferă de teroare psihologică, în care, chiar și cel mai loial cetățean se simțea «cu musca pe căciulă»”¹⁴⁷, consemna Nikolai Morozov. Sunt remarcabile trăirile jurnalistului rus în Bucureștiul acelor clipe de disperare și neputință: „**Într-o ceață pâcloasă care învăluia străzile zăream lumini slabe. Acestea erau ferestrele care din cauza murdăriei n-aveau nevoie de perdele, și îmi imaginam că după geamurile slab luminate trăiește o societate civilă: cineva crează o literatură liberă de orice constrângeri sau, poate, concepe o răzmeriță contra regimului totalitar...**”¹⁴⁸.

În șederea sa la București, în acea toamnă a disperării și a neputinței românilor, Nikolai Morozov avusese ocazia să vadă o vizită a lui Nicolae Ceaușescu la magazinul de confecții „Elegant” din blocul „Carlton”, precum și vizitele de lucru de la întreprinderile „23 August”, „Tricodava” și Institutul de Fizică Atomică. În această atmosferă sufocantă, în care jurnalistul sovietic înregistra „creșterea tensiunii”, Nikolai Morozov va îndrăzi să bată la poarta locuinței lui Mircea Dinescu aflat în arest la domiciliu. Încercarea de a face un interviu cu poetul dizident va eșua datorită opoziției „discrete” a Securității române. „**La plecare, am mulțumit interlocutorului pentru franchețe, și am salutat și pe alți securiști care mă priveau, curioși, din mașinile înșirate pe toată strada. Unul dintre ei a făcut și un gest demonstrativ de regret: adică, dacă ar depinde de noi...Ce oameni educați, aș spune, chiar, de suflet!**”¹⁴⁹, consemna Nikolai Morozov.

Congresul al XIV-lea al PCR avea să se desfășoare, după cum va observa jurnalistul Agenției TASS, într-o atmosferă sufocantă, plină de minciună și de scandări ale unor „aplaudaci profesioniști”. Rememorând

manifestări, așa că toți acționează acum în numele așa-zisului «spirit al libertății», că oamenii au dreptul să manifeste, să-și spună părerile, deși este în contradicție cu normele elementare ale dreptului internațional și a acordurilor internaționale. Cred că este necesar – deși unii tovarăși au luat legătura prin ambasadele noastre din țările respective –, nu aici la București, să se protesteze și să se atragă atenția asupra normelor dreptului internațional și că poartă întreaga răspundere. Să vă documentați bine ce prevăd normele internaționale și să se arate că sunt în totală contradicție, nu cu relațiile dintre țările socialiste, că nu mai știți care sunt țări socialiste sau care nu sunt țări socialiste, dar cu principiile elementare care trebuie să stea la baza relațiilor între state! Să se arate că vor purta întreaga răspundere pentru asemenea activități revizioniste, iredentiste, antiromânești, că aceste manifestări au un caracter fascist, provocator. Așa trebuie peste tot caracterizat! (...) Este clar, în Uniunea Sovietică sunt cercuri care regizează și desfășoară toată această activitate. Și un ziar japonez a spus că toate aceste acțiuni sunt dirijate de Gorbaciov. Ați văzut astăzi și interviul lui Ligaciov din care reiese ideea că socialismul are suficiente forțe și nu trebuie mers pe calea capitalismului. Este o problemă pe care trebuie să o rezolve ei, dar orice amestec și orice manifestări în fața ambasadei noastre trebuie respinse cu toată fermitatea și nu trebuie admise în nici un fel! Nu este prima dată când au făcut asemenea lucru! În trecut, sub alt pretext, că nu urmăm socialismul real și să nu ne abatem de la calea socialistă și acum că nu acceptăm întoarcerea la capitalism. Aceleași forțe, aceiași oameni – care de fapt vor să reîmpartă cu americanii sferile de influență! (...) Este clar că agenți au avut și mai au și acum în România! (...) Să adoptăm o poziție foarte fermă și pe plan internațional, și în țară! Acum vedem că ce bine este că am plătit datoria (externă a României – n.n.)!? Ce ne-ar fi frecat ăștia! Trebuie să fim foarte fermi!”, clama Nicolae Ceaușescu în ședința CPEX (Apud **Ibidem**, p. 447 - 449).

¹⁴⁴ Declarația a fost făcută în cadrul ședinței CPEX al CC al PCR din 12 octombrie 1989.

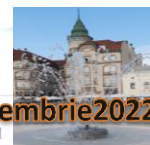
¹⁴⁵ Petre Opreș, *Nicolae Ceaușescu: un „tigru de hârtie”...*, p. 423.

¹⁴⁶ Nikolai Morozov, **op. cit.**, p. 21.

¹⁴⁷ **Ibidem**, p. 22.

¹⁴⁸ **Ibidem**, p. 23.

¹⁴⁹ **Ibidem**, p. 27.

acele clipe, Nikolai Morozov scrie: „Această scandare neîntreruptă a unor lozinci ritmate, precum și săritul continuu în picioare îi făcea pe corespondenții occidentali să se uite buimăciți în toate părțile. În mod deosebit, atenția lor era atrasă de Nicu Ceaușescu care stătea tolănit în scaun și aplauda cu vădită neglijență”¹⁵⁰. Modul de interacțiune între corespondenții de presă străini acreditați în România socialistă, nu numai sovietici, și organele partidului și statului, fără a mai vorbi despre Miliție și Securitate a fost extrem de bine studiat de către jurnalistul de la TASS. „Acest mecanism al minciunii totale – scrie Nikolai Morozov - nu crea pur și simplu dificultăți în munca unui corespondent în România. S-a ajuns până la dispariția graniței dintre minciună și adevăr”¹⁵¹. Jurnalistului sovietic i se refuza accesul până și la o banală fabrică care producea pentru URSS și Occident, precum și un dialog despre importanța luptei pentru pace cu un bătrân activist de partid etc. Și, totuși...Nikolai Morozov a reușit să întâlnească și oameni obișnuiți, neînhibați în răspunsuri, cu viziuni complexe despre lume și viață precum un bătrân anticar bucureștean, caricaturistul Mihai Stănescu sau mitropolitul Ardealului, Antonie Plămădeală. Statutul de jurnalist sovietic avea să-i aducă, totuși, și o atitudine de reticență sau chiar de ostilitate din partea nu numai a autorităților României socialiste. „Rămân însă la convingerea că diferite idei politice sau amintiri dureroase – scrie Nikolai Morozov - nu trebuie să împiedice comunicarea între oameni. În fond, ca lumea să devină mai frumoasă, este nevoie de foarte puțin – un pic de bun-simț, delicatețe și umor”¹⁵².

Blocajul informațional asupra evenimentelor aflate în derulare la Timișoara, începând cu 16 decembrie 1989, va fi total. Zvonurile vor începe să circule în întreaga societate românească iar nașterea legendelor și a miturilor va fi astfel favorizată. Spre exemplu, un vecin al lui Nikolai Morozov „povestea că zilele trecute Dinescu s-a dus la o frizerie și la întrebarea: «Cum să vă tund?» ar fi răspuns: «Pentru pușcărie!»”¹⁵³. Într-un oraș controlat de miliție și gărzi patriotice, jurnalistul sovietic începea să simtă agravarea crizei și pregătirile febrile ale puterii pentru contraatac. La 20 decembrie 1989, reprezentanții diplomatici ai URSS acreditați la București vor fi informați de către MAE român de faptul că „TASS acoperă în mod tendențios evenimentele din România, telegramele biroului din București semănând într-un mod straniu cu știrile «Europei libere!»”¹⁵⁴.

¹⁵⁰ Ibidem, p. 29.

¹⁵¹ Ibidem, p. 31.

¹⁵² Ibidem, p. 43.

¹⁵³ Ibidem, p. 47.

¹⁵⁴ Ibidem, p. 51.